

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

FIGURI REPREZENTATIVE: Carol al II-lea — —	ION BREAZU
Dr. Ioan Rațiu — — — — —	ION CLOPOTEL
PROBLEME SOCIALE: Sociologia ca știință și metodă — — — — —	TRAIAN HERSENI
POLITICA EXTERNĂ: Politica externă a României în anul 1929. (Urmare și sfârșit.) — — — —	V. I. R.-POGONEANU
EUROPA CONTIMPORANĂ: Scrisoare din Paris: Misterul ritmului vital — — — — —	ADRIAN CORBUL
ARDEALUL VECHIU: Jubileul lui Șaguna — —	T. V. PĂCĂȚIANU
ACTUALITAȚI: Sărbătoarea dela Turda — — —	HORIA TRANDAFIR
DISCUȚII LITERARE: Cronică — — — — —	EMIL ISAC
PAGINI LITERARE: Aspecte din literatura maghiară din Ardeal. (Urmare.) — — — — —	ION CHINEZU
Cântec de bătrân. — Flori albe. — Pe apă. (Poezii.) — — — — —	G. RETEZEANU
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Premiile Academiei: T. V. Păcățianu. — Teatru: Sfârșit de stagiune. — Partidele politice și cultura — — —	CRONICAR
Cărți, reviste, ziare: Probleme medico-sociale de actualitate: Prostițuția și boalele venerice în România — — — — —	Dr. OD. APOSTOL
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI: Proclamația regelui Carol al II-lea. — Săptămâna celor mici. — Edițiile clasiceilor români. — Protopopul Ion Agârbiceanu. — Chestia minoritară. — Casa de pensuni și retrageri a ziaristilor. — Două articolele ale dlui Beneș. — Problema economică. — — —	REDAȚIA DEMIAN
COPERTA de — — — — —	DEMIAN

Director: **ION CLOPOTEL**

Anul VII

ABONAMENT ANUAL:

Redacția și administrația:
CLUJ, Piața Unirii 8.

15 Ianie 1930

Autorități, birouri, bănci: 1500 L
Societăți culturale, școli: 1000 L
Liber-profesioniști: 600 L
Funcționari, preoți, studenți: 500 L

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

No. 12

In streinătate: dublu

Un exemplar: 20 Lei.

Abonamentele se plătesc anticipat

FUMAȚI NOILE PRODUSE
ALE CASEI AUTONOME A MONOPOLURILOR:

ȚIGARETELE
REGELE MIHAI

ȘI

BUCUREȘTI

DIN TUTUNURI ORIENTALE
CU AROME PLĂCUTE ȘI UȘOARE
ÎN CUTII ELEGANTE

IN CURÂND
SE VOR PUNE IN CONSUMAȚIE
NOILE PRODUSE ȚIGARETELE

SPECIALITAȚI

CU VÂRF DE PLUTĂ

ȘI

REGALE

FĂRĂ CARTON

ÎN AMBALAJE INGRIJITE ȘI ARTISTICE.

FIGURI

REPREZEN-

TATIVE

CAROL AL II-LEA

La Paris în August, 1927... Cartierul Capelei românești, atât de pașnic de obicei, a intrat într'o animație, cum numai pe marile bulevarde ale orașului-lumină întâlnești. Mașinile fierbeau neastâmpărat, iar trotuarele erau înghesuite de lume. Ce se întâmplase? Cu câteva zile înainte închisese ochii, în țara îndepărtată dela gurile Dunării, Regele Ferdinand, una din cele mai nobile figuri ale marelui războiu. În mica capelă românească se ridicase un splendid catafalc pentru prohodirea simbolică a marelui dispărut. Și alergase atâta lume pentru a însoți cu o rugăciune întâii-pași în eternitate a făuritorului României-Mari, încât a trebuit să se oficieze două prohoduri. Cea mai mare parte din colonia românească era acolo. Iar alături de ea un număr impresionant de prieteni francezi veniseră să-și plece genunchii. Printre ei se găseau atâția, cari avuseră prilejul să cunoască noblețea umană, patriotismul și eroismul celui dispărut în tragicele momente ale războiului.

Dar mulțimea se îndesa în îngusta stradă a capelei și pentru altceva. La simbolicul prohod avea să asiste cineva, care în momentul acela, dacă coaliția diabolică a dușmanilor neîmpăcați nu l-ar fi ținut departe, ar fi petrecut la mormânt osemintele scumpe ale Părintelui Său, înconjurat de nădejțile înflăcărâte ale unui popor întreg. Am avut prilejul să-L contempnez atunci deaproape. Expresia de durere nobil reținută, de pe figura Lui n'am s'o uit niciodată. Atunci mi-am zis: „El jură, în adâncul sufletului Său să ducă mai departe, crescând-o, moștenirea Tatălui!”

Gândul nu era numai al meu. Il aveau, în momentul acela, toți Românii cari alergaseră acolo să-L vadă. Nenumărate mâini nevăzute vedeam atunci întinse spre El, suprema noastră nădejde.

După terminarea prohodului, când a trecut printre și-rele noastre, câțiva tineri nu și-au mai putut înăbuși sentimentele. Din piepturile lor a izbucnit strigătul, care ar fi cutremurat atunci, dacă n'ar fi fost oprit, întreg văzduhul românesc: „Trăiască Regele Carol al II-lea!”...

*

Patru ani de zile strigătul acesta a fost înăbușit. Cei cari l-au oprit au nădăjduit să stângă astfel și sentimentele cari îl hrăneau. Sentimentele au crescut însă, tot mai puternice. Amintirea Lui luase aripi de legendă. Cu ori cât noroiu ar

fi stropit-o cei cari aveau interesul să o distrugă, aurul ei n'a fost atins. Nenumărate rugăciuni tainice au fost înălțate spre ceruri pentru păstrarea supremei noastre nădejdi. Când s'a întors, ca un Făt-Frumos de pe celalalt tărâm, strigătul a izbucnit din milioane de piepturi, delirant, cutremurând văzduhul: „Trăiască Regele Carol al II-lea!”

El a venit, în momentul suprem, să ia în mână sceptrul acelora, cari în trei sferturi de veac au sălțat istoria acestui popor cât în zece veacuri. Întâiul, Regele Carol, a consolidat un stat abia încheșat, l-a încadrat în ritmul marilor nații europene. Datorită chiverniselii și înțelepciunii lui, principiul monarhic s'a înrădăcinat adânc în toate straturile poporului românesc. Al doilea, Ferdinand cel Loial — cum îl numește atât de sugestiv Fiul — s'a contopit cu sufletul poporului său în momentele cele mai mărețe și mai tragice ale istoriei lui. Cel mai nobil atribut ce i-se poate da e că a fost mai mare decât însăși măreția momentului istoric.

Dar cei doi mari Domni n'au epuizat istoria românească de fapte epocale. Fiul are înainte o pagină pe care trebuie să înscrie cel puțin atâtea întruchipări câte au însemnat marii Lui înaintași. Cel pe al cărui scump nume îl poartă a consolidat două provincii, — contopindu-le, până la sfârșitul domniei lui, într'un stat atât de unitar, încât parcă niciodată n'a fost despărțit. Carol al II trebuie să consolideze frânturi de neam mult mai disperate; El are de înlăturat moșteniri istorice, înfipte cu mult mai adânc în trupul nației.

Ferdinand cel Loial a lăsat, Fiului, între alte mărețe moșteniri, și pe cea a improprietății și a votului universal. În cei peste zece ani moștenirile acestea n'au fost nici pe departe valorificate după nemăsuratul lor preț. Din cea dintâi Fiul va face cel mai puternic instrument de ridicare economică a mulțimilor, care-l adoră ca pe-o zeităte. Prin luminata aplicare a celei de-a doua va da statului întregit singura normă politică care-l va ridica în șirul națiilor civilizate.

Dacă cele două moșteniri vor fi valorificate cum se cuvine, Fiul se va putea înscrie în istorie cu a treia, care este o consecință logică a celor două și care e supremul nostru ideal: ridicarea culturală a Neamului românesc.

Ion Breazu

Dr. Ioan Rațiu

În Turda feudalilor unghuri, în acel cuib de intoleranță și sistematică privațiune a populației românești de orice bunuri, în orașul în care era interzisă așezarea vre-unui român și în care dietele maghiare legiferau arbitrar și exclusiv în favoarea profitorilor, se înalță azi măreață statua neînfricatului luptător național dr. Ioan Rațiu. E statua-simbol a victoriei celor oprimați și deposedați de drepturile lor. E semnul revanșei istorice, pe care și-a luat-o totdeauna libertatea ultragiată.

Istoria lui Barițiu, splendidul manual politic al lui Brote și monografia profesorului Georgescu dau relațiuni ample asupra personalității eternizate azi în bronz. Ca tribun al revoluționarilor lui Iancu, Ioan Rațiu, pe atunci student-teolog, e șef de coloană și bate pe Hatvani la Ocoliş. Promițător început de carieră politică!

De masivă sa figură va fi nevoie însă deabia după ce iluziile în bună-tate „drăguțului de împărat” se vor fi spulberat cu totul și vom fi sacrificați definitiv unghurilor, deci după ce absolutismul va fi capitulat în fața Budapestei, iar unirea Ardealului cu Ungaria va fi o realitate neînduplecată și crudă. Românii se divizează în două concepții: a activismului celor din Banat și Crișana, și a pasivismului celor din Ardeal. Un pasivism îndrăzneț, de contestare a valabilității legiurilor. Căci Rațiu afirma: „legile n'au valoare, decât dacă sunt efluxul dorințelor, dacă nu al totalității, cel puțin al majorității locuitorilor țării...”

Seria conferințelor politice pentru consolidarea partidului și fixarea atitudinilor de luptă a început în mod febril îndată după transacțiunea de la 1868 și a culminat în lămurirea teoretică și programatică de la 1881 când partidul național român era înființat deabinelea și-și dedea crezul al cărui întâiu punct revendica autonomia Transilvaniei...

Față cu politica din ce în ce mai înverșunată a Budapestei de a lovi în existența poporului român, se cereau acțiuni mai hotărâte, printre cari era și înființarea cotidianului *Tribuna*. În urmă își făcu vad o mare idee: a unui protest la împăratul. Să se aleagă o deputațiune numeroasă, de 300 reprezentanți ai nației în cap cu toți membri comitetului central al

partidului, al cărui președinte era dr. Ioan Rațiu. Celebrul „memorand” a fost redactat ca o primă cionă de Iuliu Coroianu și semnat în 26 Martie 1892 de dr. Ioan Rațiu, G. Pop de Băsești, Eugen Brote, dr. Vasile Lucaciu și Septimiu Albini.

Cine era mai potrivit pentru o asemenea însărcinare, decât bărbatul plin de curaj, demnitate și prestanță fizică dr. Ioan Rațiu? În Viena a fost forfot de lume politică, solidarizări ale naționalităților din imperiul habsburgic, adunări sgomotoase, agitație enormă. S'a produs o excelentă opinie mondială despre problema românească.

Deputațiunea n'a fost primită, iar memorandumul a fost restituit, în plic nedescăcut, prefectului de Sibiu. Guvernul din Budapesta silise pe debilul mintal Francisc Iosif să nu stea de vorbă cu valachii... În Turda se devasta casa lui Rațiu, iar procurorii deschideau marele proces dela Cluj al memorandiștilor, cari au și fost condamnați la mulți ani de temniță. Condamnarea s'a făcut fără apărare, iar Rațiu a ținut să răspundă rechizitoriului aspru redactat de procurorul Vita cu o declarație de o înălțime morală neegalată. Atunci a afirmat Rațiu între altele, că „existența unui popor nu se discută, ea se afirmă”, că guvernului unghuresc nu-i rămânea decât alter-

nativa „ori să se desvinovățească, ori să se răsbune” (și firește a ales-o pe cea din urmă), aici în fața dv. „nu mai suntem acuzați, ci acuzați” pentru că denunțăm lumii civilizate sistemul asupritor, „un popor întreg nu se poate trage la bara judecătorească”, „plângerile poporului român nu pot fi judecate de un juriu exclusiv maghiar, care este și judecător și parte”, „dv. sunteți stăpâni pe individualitatea noastră fizică, nu însă și pe conștiința noastră”, „nu sunteți competenți să ne judecați” și există un tribunal superior care ne va judeca pe toți: „tribunalul lumii civilizate”, iar prin fanatismul dv. de rasă dovediți lumii, că „maghiarii sunt o notă discordantă în concertul civilizațiunii...” Se poate închipui câtă furie a trezit în sufletul judecătorilor „rechizitoriul” acesta al drului Rațiu de o asprime nemai pomenită. Chiar numai cuprinsul acestei memorabile pledoarii desvăluie simțul politic a giganticei figuri, care a fost Ioan Rațiu.

Epoca memorandumului e prezidată de personalitatea covârșitoare a drului Rațiu, care întruchipa cele mai pregnante virtuți de eroism civic. De pe soclul din piața centrală a Turzii vorbește de acum tuturor generațiilor despre măreția faptelor sale și e exemplul de caracter luptător pentru triumful libertății finale. În fața figurii sale de apostol românismul întreg i se închină recunoscător.

Ion Clopoțel

CÂNTEC DE BĂTRÂN

Prin văzduh s'alungă
Fluturași de nea;
Toți au să ajungă
Pe căsuța mea!

Greu i-acoperișul,
Greu sufletul meu.
Și-i golaș desișul
Oum e dorul meu.

Infrunzește iară
Crângul de Florii;
Care primăvară
Dorul mi-o'nflori?

G. Retezeanu

Sociologia ca știință și metodă

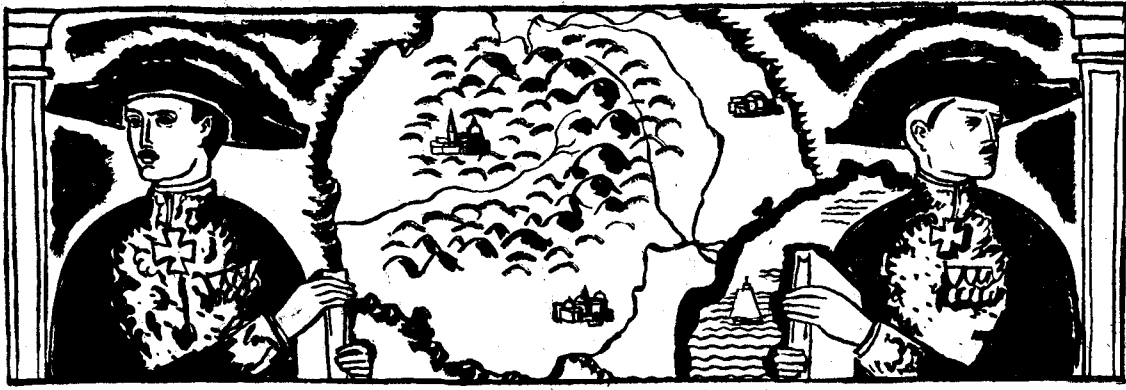
Cine a răsfoit vreodată minunata publicație de știință socială, care este „*L'Année sociologique*” condusă dela 1896—1912, de *E. Durkheim*, a fost desigur izbit de terminologia titlaturilor cronicilor; se clasează criticile și recenziile sub etichetele: sociologie religioasă, politică, juridică, economică, morală etc. Dacă însă curios de aceste indicații citești și despre ce e vorba, rămâi mirat că de obște se vizează lucrări cari aparțin științelor sociale particulare mai de mult constituite: Istoria și Știința Religiunilor, Dreptul, Economia Politică, Etica, etc. S'ar putea să fie o nomenclatură creată ad-hoc pentru a facilita orânduirea materialului, fără vreo importanță metodologică deosebită; și de dată ce nu înșală pe nimeni s'ar putea trece ușor cu vederea. O bizarerie a științei, în ordine estetică, cum se găsește multe altele. Inșă evoluția „Școalei sociologice franceze”, ducând-o să conceapă sociologia ca un fel de enciclopedie a științelor sociale, iar în practică să realizeze cercetări speciale în cadrele diferitelor științe sociale, a ridicat umila și neînsemnata nomenclatură cronicărească la rang de metodă; se folosește de astădată pentru clasificarea materialului-obiect al Sociologiei, apoi îi indică pur și simplu problematica. Fenomenul n'a rămas franțuzesc, a devenit mondial. Sociologia s'a divizat (apoi s'a despicat) în două mari categorii: partea generală numită uneori și pură și partea specială sau particulară cu multiple subdiviziuni (domestică, juridică, etc.) cari apoi, fiecare tinde spre independență. Călăuza franceză a studentului în sociologie (*Le Guide de l'Étudiant en Sociologie* par Bouglé et M. Déat, — Paris 2-e éd. 1925) respectă întru toate „dicționarul” anuarului. (Iată sumarul

privitor la bibliografie: „Sociologie générale. Soc. domestique et politique. Soc. juridique et morale. Soc. religieuse, Soc. économique”). Importanța faptului cred că nu scapă nimănui; fenomenul se perpetuiază, nu e numai al trecutului, ci își asigură metodic un viitor. Mai mult, o seamă de autori cu adoptat nomenclatura pentru a-și întitula lucrările, de pildă: *G. Dawy* (*Sociologie politique*, Paris 1921) *Fr. Jerusalem* (*Soziologie des Rechts*, Jena 1925) etc. (Fenomen mai vechiu întâlnit și la autori de specialitate cari poate tocmai trebuiau să reacționeze. De ex. *E. Ferri* își spune cărții sale de Drept penal și criminologie, *Sociologie criminală*” sau *E. Ehrlich* cercetărilor sale de Știința Dreptului: *Grundlegung der Soziologie des Rechts*; legăturile lor cu Școala soc. franceză nu le cunosc).

Dintru'nceput refuzăm, ca pe o absurditate metodologică, posibilitatea de constituire a unor științe „sociologice” cu caracter particular și în afara Sociologiei propriu zise. S'ar încălca fără rost domeniul Științelor Sociale anterior constituite, dacă n'ar fi doar numirea nouă, din dorința unei conformări la legea ultimei mode. — Totuși ceva a trebuit să justifice terminologia aceasta. A nume, răsunetul și succesul Sociologiei ca metodă sau în expresie exactă ale metodei sociologice pe tărâmul științelor sociale speciale: Știința Dreptului, Economia Politică, Știința, Știința Religiunilor, Etica, etc. — Aici e nodul întregii chestiuni; dacă deosebim sociologia ca știință de metoda ei, totul e limpezit. — Nu cumva e un simplu joc de cuvinte: știința e însăși metoda ei?! Principial și ca justificare a apariției unei științe noi s'ar putea să fie așa. În practica lucrurilor se în-

tâmplă însă că toate științele uzează de mai multe metode, unele generale, altele particulare, proprii și de împrumut. „Demonstrația” e o metodă a geometriei (uzează de ea și Logica), dar asta n'a oprit de ex. pe *Spinoza* să-și scrie renumita „*Etică*” „*more geometrico*”, fără să facă știință exactă. „*Analiza*” e legată de Chimie, dar ca metodă uzează de ea și psihologia fără ca să devină prin aceasta chimie. Știința care ne preocupă, — Sociologia — uzează de metode multiple ca cea statistică, etnografică, istorică, genetică, tipologică, analitică etc., fără ca să-și schimbe la infinit caracterul specific. Dar are și metoda ei proprie, originală. Ea a atras pentru prima dată metodologic atenția asupra interdependenței și socialității fenomenelor de cari se preocupă știința socială și cari treceau până atunci ca independente și caracteristice. Fenomenele juridice, economice, morale, politice etc. nu pot fi integral explicate și studiate fără ca să fie raportate la întregul din care fac parte și la părțile cu cari coexistă și se întregesc. *Întregul e societatea; fenomenele sociale stau față de societate în raport de parte la întreg și deci numai ca funcție a totalității pot fi explicate și înțelese.* — De metoda aceasta specific sociologică au început însă să uzeze pe bună dreptate mai toate științele sociale. Dar e ușor de înțeles acuma, că prin aceasta ele nu-și pierd independența și nici caracterul lor distinctiv. Uzând de metoda sociologică, Economia Politică nu devine *Sociologie economică*, Etica, Sociologie morală sau Dreptul (ca știință), Sociologie juridică, ci rămân și pe mai departe ceea ce au fost, cu evoluția și schimbările firești ale vieții.

De aici să nu se tragă greșit concluzia că Sociologia propriu zisă nu

Politica externă a României în anul 1929

(Urmare și sfârșit)

La 13 Martie 1929, România a semnat la Berlin, cu Germania, acordul restituițiilor amicale, pentru lichidarea definitivă a obligațiilor germane, decurgând din aplicarea art. 238 al tratatului dela Versailles, primind o sumă forfetară de 36 milioane de mărci.

La 21 Martie 1929 România a semnat la Washington, un tratat de arbitraj și conciliațiune cu Statele Unite ale Americii. Acest act, pe lângă importanța sa specială — întărirea relațiilor amicale dintre acele două țări, — are și o semnificație generală, ca încadrându-se în politica de pace pe care România o urmărește în mod constant.

În fine, în luna Mai, parlamentul român a ratificat Concordatul încheiat de România cu Vaticanul, regulându-se astfel situația bisericii catolice din România față cu Vaticanul, — cu respectarea intereselor superioare ale statului nostru.

In timp ce cheștiunea minorităților ri-

trebuie să se ocupe deloc cu fenomenele cari cad în sarcina științelor sociale particulare, de ex. cele economice sau juridice. Întregul se realizează în părți (Spann), deci nu poate fi studiat în afara acestora. Dar aceasta e o altă problemă, — a obiectului sociologiei și a raporturilor ei cu celelalte științe — care merită să o desbatem odată aparte. — Aici ne mulțumim cu rezultatul următor, care totodată ne rezumă însemnările de mai sus:

1. Trebuie să se deosebiască Sociologia ca știință, de metoda sociologică, fiind două realități bine distincte. — Atunci:

dicată de Dl. Stresemann la S. N., era încă pendentă, Ungaria își continua cu moscutele-i agitații tinzând la revizuirea tratatului dela Trianon și deci a granițelor ei de est, sud și nord, în detrimentul statelor ce compun Mica Înțelegere; forma acestor agitații s'a agravat însă când a devenit oficială. Într'adevăr, deși România încercase o înțelegere economică cu Ungaria și în genere o apropiere de aceasta, încercarea ei a fost zădărnicită de atitudinea guvernului maghiar; iar de unde până atunci agitațiile iredentiste fuseseră, oarecum neoficial, susținute de diverse asociații, la 26 Maiu Dl. Bethlen, primul ministru al Ungariei, amănța, într'un discurs ținut la o serbare națională, începerea campaniei maghiare pentru revizuirea tratatului dela Trianon „pe cale pașnică“. Această declarație a provocat un demers al statelor din Mica Înțelegere, care se vedeau amenințate odată cu pacea europeană, demers de care au fost înștiințate marile puteri.

In acest demers se reamintea că, în

2. Sociologia juridică, economică, politică etc. nu pot fi constituite ca științe speciale, independente; — iar.

3. Fenomenele, pe cari vor acestea să le studieze, cad odată în sarcina Sociologiei (una singură), care le studiază ca părți ale socialului și a doua oară, în sarcina Științelor Sociale particulare cum sânt Economia Politică, Dreptul, Etica, Politica etc., cari le studiază ca totalități secundare.

Toate celelalte încercări pe tere-nul acesta, sânt cel puțin exagerări, dacă nu absurdități metodologice.

Traian Herseni

interesul menținerii păcii, tratatele nu pot fi modificate, orice încercare de revizuire a lor însemnând războiul, căci statele întregite sau nou-formate în virtutea principiului auto-determinării naționalităților — principiu stând la baza chiar a S. N., — nu pot tolera nici o atingere a acestui fundament al organismului lor. Dl. Bethlen a fost nevoit atunci să declare că discursul său nu constituia „un act de guvernământ“. Totuși în adunarea S. N. din Septembrie, Dl. Apponyi, reprezentantul Ungariei, a proclamat din nou atitudinea revizionistă a Ungariei, fapt care i-a atras o energetică replică din partea Dlui Mironescu, ministrul de externe al României. În fine, la 20 Septembrie, prin intermediul reprezentantului Chinei, se depune în sensul tezei maghiare, o propunere de modificare a art. 19 din pactul fundamental al S. N., privind posibilitatea de revizuire a tratatelor de pace devenite inaplicabile; cu această ocazie agitația revizionistă ungară ajunge la apogeu. Instituindu-se o subcomisiune pentru cercetarea propunerii Chinei, reprezentanții Micii Înțelegeri se retrag din ea și printr'o acțiune energetică obțin respingerea cererii de revizuire.

Regretabil că aceste agitații ale Ungariei au găsit sprijinul Italiei, care ea însăși are tot interesul pentru păstrarea integrității sale teritoriale, ca tratatele să nu fie revizuite. Toemai de aceea, atitudinea Italiei nu are sorți să dureze, mai ales că se izbește de solidaritatea Micii Înțelegeri: atitudinea aceea, tinzând la contraponderarea influinței Franței în Europa centrală și sud-estică, nu poate dămni multă vreme, și mai ales nu se poate traduce în fapt fără sacrificii care ar amenința însăși ființa Statului italian. Iar politica imperialistă începe să fie întrecută

de pasul vremii. Toate argumentele pledează astfel pentru o schimbare a atitudinii Italiei în sensul unei politici pașnice, ne-agresive, și de sinceră colaborare cu toate celelalte națiuni. Politica fiecărei vremi își are legile ei firești și istoria s'a însărcinat totdeauna să sancționeze, mai curând ori mai târziu, ori ce abatere dela ele.

În luna August s'a produs cel mai important eveniment al anului, din punct de vedere al politicii internaționale: Conferința dela Haga. Această conferință avea ca scop pe lângă ceia ce urmărea Germania, evacuarea Rhenaniei de către trupele de ocupație franco-belgo-angleze, mai ales regulara și repartiția datoriei de război a Germaniei ca urmare a revizuirii planului Dawes și pe baza noului plan Young, elaborat de experți la Paris, între 11 Februarie și 7 Iunie 1929; planul Young, care tindea către ceace s'a numit comercializarea datoriei germane avea să fie realizat prin intermediul unei Bănci Internaționale create în acest scop; chestiunea datoriei germane era trecută deci depe planul politic pe cel financiar.

După o perseverență acțiune diplomatică, Mica Înțelegere, Polonia și Grecia au reușit să fie invitate de către marile puteri („Puterile-invitate”) să participe la conferință, pentru a cere atât corectarea cotelor atribuite lor din reparațiile germane, cât și rezolvarea chestiunii reparațiilor orientale — care nu erau cuprinse în planul Young inițial. S'a ajuns astfel să se câștige, la conferința dela Haga, două principii fundamentale, susținute energie mai ales de către delegația română, (compusă din Dl. Mironescu, ministru de externe, Dl. Popovici ministru de finanțe și Dl. Titulescu, ministru plenipotențiar la Londra), căci România se vedea în situația de a primi o cotă insuficientă din reparațiile germane. Cele două principii câștigate erau: întâiu, Statele victorioase trebuie să rămâie cu un sold activ la lichidarea creanțelor și datoriiilor lor rezultate din tratatele de pace; al doilea, toate consecințele economice-financiare ale aplicării tratatelor de pace trebuiesc soluționate în cadrul lichidării generale a problemei reparațiilor.

Cu aceste două principii câștigate s'a prezentat ulterior Mica Înțelegere în fața comitetului experților dela Paris (care pregătea a doua conferință dela Haga, din Ianuarie 1930), unde ele au fost acceptate de reprezentanții a unsprezece state. Ungaria însă s'a opus și a rezistat, refuzând să accepte ca din datoria ei să deducă suma ce România era dispusă să ofere pentru despăgubirea optanților unguri a că-

ror chestiune era o urmare a tratatului dela Trianon și deci trebuia lichidată conform cu al doilea principiu, căci pentru a respecta și primul principiu, în virtutea căruia România trebuia să rămână cu un sold activ, Ungaria trebuia să plătească reparații și peste cele fixate până la anul 1943. De aceea delegația ungară s'a și retras din comitet. O atitudine mai puțin intrasigentă, dar totuși destul de perseverență păstra și Bulgaria în ceea ce privește fixarea anuităților ei, ca și a sumei ce avea de plătit pentru ridicarea sequestrelor asupra bunurilor bulgare din România.

Mica Înțelegere n'a cedat însă acestor rezistențe, căci avea o armă puternică. Într'adevăr, planul Young nu devenea juridicește valabil decât prin semnarea lui de către toți foștii aliați, Mica Înțelegere însă amenința că, refuzând semnarea planului Young, va cere rămânerea mai departe sub regimul planului Dawes, până atunci în vigoare; marile puteri neputând accepta o asemenea soluție, nu mai rămânea decât să se aplice dispozițiile tratatului dela Trianon, care dă în sarcina comisiei reparațiilor stabilirea sumelor pe care trebuie să le plătească Ungaria, precizând și eventualele sancțiuni.

Viitorul avea să ducă, la conferința a doua dela Haga (Ianuarie 1930) și la conferința reparațiilor orientale dela Paris (Februarie-Aprilie 1930), la succesul tezei Micei Înțelegeri (teză al cărei merit îi revine României și strălucitului ei reprezentant Dl. Titulescu) după o procedură nouă propusă de Italia.

*

Sfârșitul anului 1929 a adus o nouă afirmare a prieteniei româno-polone, ale cărei baze le-a pus tratatul de alianță din 1921.

Într'adevăr, mai întâiu s'a încheiat în Septembrie o convenție comercială prin care României i se facilita exportul de vite și de produse agricole în Polonia, iar Polonia căpăta avantajii speciale în ceea ce privește tranzitul mărfurilor sale industriale și miniere spre Marea Neagră și Dunăre (în ale căror porturi i-se acordau zone libere), hotărându-se și construirea unui ferry-boat pe Dunăre între România și Bulgaria cu participarea capitalurilor românești, polone, și bulgare. Această convenție a fost stabilită pentru a dura până în Iunie 1930, trebuind atunci să fie reînviată pe baze mai largi; în această privință e de dorit ca atenția României să se îndrepte în special asupra exportului de fructe și vin, care suferă acum taxele poloneze pe mărfuri de lux.

Tot spre sfârșitul anului 1929, România a reînceput tratativele pentru rezolvarea pe cale amicală a chestiunii optanților polonezi din Basarabia și Bucovina care, considerându-se pe nedrept expropriați, cereau despăgubiri suplimentare. Chestiunea aceasta fiind de mult mai mică importanță decât aceea a optanților unguri, nici lichidarea ei nu prezintă dificultăți prea mari.

În acelaș timp, s'au pus la Praga bazele unei convenții de cale ferată româno-polono-cehoslovacă pentru stabilirea unei linii directe Cernăuți-Oradia Mare, trecând prin Polonia și Cehoslovacia — convențiune ce avea să fie perfectată și tradusă în fapt în anul 1930.

În fine, amicitia româno-polonă avea să-și găsească o expresie puternică în tratatul de arbitraj după modelul adoptat de S. N. semnat la 25 Octombrie la București, cu ocazia vizitei Dlui Zaleski ministrul de externe al Poloniei. În declarația Dsale, Dl. Zaleski a subliniat încă odată solidaritatea Poloniei cu România în fața agitațiilor revizioniste maghiare, Polonia făcând front cu Mica Înțelegere pentru apărarea tratatelor de pace, și a precizat astfel că vizita anterioară a Dsale la Budapesta n'a avut semnificația unei schimbări a acestei atitudini.

Se pot vedea acum, la sfârșitul acestei priviri retrospective, care sânt liniile generale de conducere ale politicii externe românești ce se desprind din multiplicitatea faptelor.

În primul rând e evidentă politica pașnică dar demnă pe care România a urmat-o fără abatere, chiar când a fost provocată. Păstrând tradiționalele legături de trainică simpatie cu marii aliați, ea n'a înțeles însă să refuze colaborarea cu foștii inamici, căutând din potrivă să netezească de eventualele asperități, terenul înțelegerii. Semnarea alături de leală noastră aliată Polonia, a protocolului Litwinow, atitudinea conciliantă în chestiunea optanților unguri, ferma rezistență în chestiunea minorităților ridicată de Dl. Stressemann la S. N.; combaterea energică a oricărei încercări de revizuire a tratatelor ca fiind de natură să turbure pacea; semnarea cu diferite țări a tratatelor de arbitraj și conciliațiune; aderarea la diverse convenții internaționale juridice, pacifice și umanitare; toate acestea sunt dovezi suficiente ale spiritului pacific al României. Sincer pătrunsă de sensul și rostul Societății Națiunilor, în cadrul căreia își aduce contribuția ei în străduințele pentru pace, România a luat poziție binevoitoare față de ideea Statelor Unite ale Europei emisă în mod oficial de către D. Briand, ministrul de externe al Franței în se-

Misterul ritmului vital

Nu există paradox pe care duhurile neghioabe să nu-l poată lua în serios, și nici un ridicol pe care să nu-l comenteze cu gravitate. Cunoașteți, poate, cântecul ironic, așa de popular în Franța:

Je me suis flanqué par terre:

C'est la faute de Voltaire.

Le nez dans le ruisseau:

C'est la faute de Rousseau.

Doi medici francezi, dnii Moinson și Stephanopoli, au publicat în *Le Journal de Medecine de Paris* un lung șir de „observațiuni” prin care încearcă să ne demonstreze că e foarte posibil să cădem pe șezut din pricina lui Voltaire, și să ne isbim cu nasul în șanț din greșala lui Jean Jaques. Ei au întocmit, anume, o lucrare din care reese că dacă plaga cancerului este așa de răspândită în Franța, vina este a... Republicei și a legilor ei democratice.

Vă rog să credeți că nu glumesc. Am în fața ochilor numărul din *Journal de Medecine de Paris* din care vă citez pasagiile de mai jos. „In 1875 — data constituirii republicei — 94 de parizieni din 100.000 de locuitori mureau de cancer. In 1926, numărul lor s'a urcat la 136”. Dar aceasta nu însemnează încă nimic; veți vedea mai departe că numărul canceroșilor parizieni se urcă sau scade, după evenimentele politice cari au avut loc la Paris. „Aceste evenimente, când sunt reacționare,

împuținează numărul bolnavilor; ele îl măresc când actele politice dau câștig democrației.” Astfel, savanții noștri stabilesc cu tărie raportul între creșterea numărului de canceroși și „politica de laicizare, a comemorării centenarului lui Voltaire și votarea legii divorțului”. Dimpotrivă, spun ei, afecțiunile de neoplasm se împuținează în epoca când a fost condamnat Dreyfus, acea a triumfului generalului Boulanger, etc.

Nici în Franța, vai! ridicolul nu mai omoară și absurdul a început să se comenteze și aici. Fără îndoială că astfel de afirmări sunt primite în cea mai mare parte cu zâmbete ironice; dar nu este un simptom faptul că ele au putut fi tipărite într-o gazetă științifică? In ce privește combaterea lor, este evident că argumentele nu lipsesc; ar fi îndeajuns să-i întrebăm pe autori dacă cancerul este o plagă specifică Parisului — căci statisticele lor privesc numai marele oraș. Cât despre evenimentele politice de cari se ocupă, ele au preocupat nu numai Parisul, dar Franța întreagă... De ce au tulburat ele, în acest caz, numai pe parizieni?..

Cu toate acestea, „studiul” din *Journal de Medecine* mi-a dat de gândit. Desigur că nu prin observările stupide pe cari le expune, ci din punct de vedere general. Una din cele mai teribile calamități ale timpu-

lui modern. cancerul se impune ca o fascinare atențiunei noastre. Nu odată m'am ocupat în coloanele acestei reviste, de această plagă formidabilă a omenirii de azi. Nu odată m'au înfiorat misterul originii ei, insuficiența mijloacelor noastre de a o combate, durerile crude pe cari le provoacă în cei atinși, mersul ei implacabil și deznodământul ei, de cele mai multe ori fatal. Cei cari au studiat cancerul sunt de acord că el este rezultatul unui necunoscut desechilibru celular, al unei disarmonii tainice a substanței noastre intime. Microbii par a nu avea nici un rol în ivirea și în desvoltarea lui. Un medic englez după lungi studii, a emis părerea că boala aceasta are drept cauză atmosfera specială a clădirilor ce se ridică pe un teren umed și întunecos. El a avut, pare-se, ocazia să se îndoiească că există case cari dau cancerul, după cum anumite climate dau frigurile palustre și boalele de ficat așa zise „coloniale”. Teoria lui însă nu s'a putut adevăra. Un alt medic, francez acesta, e de părere că desechilibrul celular al neoplasmiei se datorește repercusiunilor pe cari le pot avea asupra organismului nostru, o schimbare a ritmului venit din afară. Mai fecundă îmi pare această ipoteză.

În epoca noastră, a cărei principală descoperire este desigur mânia undelor hertziene, unitatea materiei pare dovedită. Știm astăzi că razele, care ne isbesc privirea, că vibrațiunile cari ne isbesc auzul au aceeași origină și că ele se transformă în sunet și în viziune, după ritmul care li se dă. Ele fac parte din fenomenele electrice pe cari le mărim cu atâta diversitate, dar a căror obârșie ne rămâne obscură. Ultimele studii ale lui Einstein sunt, după cum s'a putut afla, relative la gravitațiune. Marele savant a ajuns la concluzia că și această energie cosmică nu are alt izvor decât electricitatea, și el ne lasă să întvedem că într-o zi, nu așa de târziu, omenirea va putea aplica nervilor ei forțele gravitative tot așa de ușor cum se servește de electricitate. Perspectivele acestor eventuale realități științifice sunt uluitoare...

Și fiindcă după cum am spus, această energie cutreeră lumea sub numele de lumină, de sunet, de atracțiune — forme pe cari le datorează ritmului de care este animată, de ce nu am crede că afară de influențele pe cari le cunoaștem mai sunt și altele de cari depindem în mare parte și pe cari le ignorăm? Geneza misterioasă a cancerului, bunăoară, poate să fie într'un ritm dezordonat al a-

siunea din Septembrie a S. N., precum și față de ideea armistițiului vamal — rezervându-și însă atitudinea impusă de situația sa specială de țară agricolă.

De asemenea, în politica internă, pe tărâmul social, România s'a lăsat condusă de principii în spiritul S. N. și al Biroului Internațional al Muncii. Prin această atitudine față de S. N., țara noastră se arată conștientă de spiritul vremii, colaborând activ la desăvârșirea progresivă a noii organizări internaționale.

A doua notă dominantă a politicii noastre externe este privitoare la Mica Înțelegere. Paralel cu politica de pace a României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei au dus o politică identică, și în toate chestiunile această politică a fost solidar și ferm susținută de alianța celor trei State. Consolidată din punct de vedere politic, Mica Înțelegere se îndreaptă acum către o organizare economică a colaborării statelor ce o compun, dublându-și astfel aspectul. In ace-

lași timp cu activitatea ei în cadrul Micii Înțelegeri, s'a desfășurat conlucrarea activă a României cu Polonia și Grecia.

In sfârșit al treilea fapt caracteristic pentru politica externă a României e integrarea ei în politica internațională economică ce pare a deveni predominantă de aci înainte. In această privință sânt edificatoare acordurile financiare și convențiile economice încheiate sau pregătite de țara noastră, precum și teza română susținută la Haga și la Paris. In aceeași ordine de idei trebuie să menționăm întărirea creditului extern al României, produsă de asigurarea stabilizării monezii și de facilitarea colaborării capitalului străin.

După toate cele de mai sus se poate conchide că politica externă a României în anul 1929 a fost un nou și important pas înainte către întărirea în afară a țării.

Victor I. Rădulescu-Pogoneanu.

Cronică

Anul trecut pe vremea asta, am întrerupt publicarea cronicăi literare care se ocupa îndeosebi după cum mă slujeau puterile — de mișcarea intelectuală din străinătate. Ce să-i fac, nu pot nega, respectul civilizației, în fața mea este atât de mare, încât mă simt obligat a împărtăși cele citite din străini, căci — repet poate nu știu a câte-oară, după părerea mea scriitorul român nu mai poate trăi în „izolarea splendidă” de odinioară, fiind un factor cultural prin eminentă predestinație ca să mijlocească marile idei între popoare și persoane. Cravata Lavallière și părul mare, cu pălării de-un metru, și inevitabilul șvarț nepătit — sunt elemente rușinoase pentru trecutul literaturii noastre. Firește scriitorul român — nu cred că va trebui neapărat să-și comande pantalonii la Barelay din Paris, ținărele la Cairo, și ghetetele la Bally din Elveția — nu cred, că fiecare

„litterary gentleman” al țării noastre, este obligat ca să citească tot ce se tipărește în străinătate și să reproducă dinamic ceea ce se spune în Apus. Dar este dator și scriitorilor români și mai ales a celor, care cunosc literaturile și limbile Apusului, să încerce reluarea raporturilor intelectuale între noi și străinătate. De-aceasta credeam că nu este sub demnitatea unui „creator” ca să ia rolul de „reproducer” și să noteze cât de des, ceea ce citește.

Cetitorii mei au putut observa, că preferințele mele literare erau accentuate față de produsul cultural din Anglia, neuitând firește, ce datorăm noi culturii strălucite a Franței, geniului unui Kant și Goethe... cum ar fi o criminală lașitate, să uităm culturile mari ale popoarelor slave. Cred însă, că interesul nostru intelectual trebuie să se potenteze față de inepușabila cultură

numitor organe, într'o tulburare provenită dintr'o vibrațiune disarmonică, a circulației s'au a sistemului nostru nervos. Ce putem ști? Organele cari ne compun își au activitatea lor a parte, pe care nu o simțim și nu o cunoaștem, ele au simpatiile și antipatiile lor față de elementele vieții — dar nici preferințele și nici repulsiunile lor nu fac parte din controlul conștiinței noastre. „Sănătatea este tăcerea organelor” — a exclamat Claude Bernard, dacă nu mă înșel. Și într'adevăr, acțiunile și reacțiunile organelor noastre noi nu le putem urmări decât când activitatea lor este defectuoasă.

Când se afirmă că neoplasia face astăzi mai multe victime decât în trecut, ce însemnează aceasta? Este posibil că deoarece știința medicală este mai aptă a stabili un diagnostic ca în alte vremuri, cazurile de cancer ne par mai numeroase fiindcă le cunoaștem, pe când cei vechi nu le cunoșteau, din care pricină cauzele mortalității nu înglobau această boală. Dar mai este cu puțință că numărul locuitorilor globului crescând, coeficientul de cancerosi a crescut în proporție? Sau poate că trepidațiunile necurmăte și brutale ale vieții moderne, în timpul când atâtea automobile, trenuri, aeroplane se rostogolesc în jurul nostru — sunt cauze reale ale unei desechilibrări a ritmului nostru interior? Ce știm noi? Și

în haosul de cauze și de efecte care ne înconjoară, ce putem afla?

Este neîndoielnic că cu cât dobândim mai multe cunoștințe, cu atât ne dăm mai bine seama de puținul pe care-l știm, și cu atât mai mult ne înspăimântă mulțimea problemelor nedeslegate. Profesorul Fournneau, dela Institutul Pasteur, celebrul inventator al stovainei, îmi spune într'o zi, în cursul unui dejun la care scaunele noastre se învecinau: „Microscopul mi-a dat o teribilă lecțiune de modestie. La cea mai ușoară descoperire pe care cred că o fac, duhul meu se strecoară, dincolo de împărăția lui, în domeniul haotic al invizibilului... Și mă gândesc la atâtea vietăți a căror micime le sustrage microscopului, la atâtea forme de viață — dela moleculă până la electron, pe care suntem departe de a le întrezări.”

Ca și profesorului Fournneau, mi se duce mintea la atâtea energii necunoscute, la atâtea influențe obscure, la încrucișarea inimaginabilă de cauze și de efecte, de acțiuni și de reacțiuni, ce au loc în afară de noi, — în spații imperceptibile, — înlăuntrul nostru, prin taina organelor și în cari se așteaptă răspunsurile atâtor taine, rezolvarea atâtor probleme, atât de vitale pentru noi... Când vdm ajunge să le pătrundem?

Paris, Mai.

Adrian Corbul

engleză, care ne dă atâtea surprize și ne obligă, ca fiilor noștri, după ce și-au terminat educația autohtonă, să le recomandăm să se apropie de Tamisa serioasă, care de-și nu are izvor latin, ne poate legăna totuși romanțioasa noastră barcă și pe valurile acestei ape în care Gandhi — vedeți — a putut găsi sarea attică, atât de necesară pâinei orientale.

Vraful de cărți care așteaptă de atâtea vreme să fie consumate (și s'a săvârșit minunea *consumatum est...*) adunat din multe centre, pe care le revăd de-atâtea ori pe ecranul amintirilor... nu scade, ci se înmulțește. Poșta aduce zilnic cărți... revistele sosesc, și cine ar putea să reziste la „chemarea tăcută a plumbului”?... cetitorul este impacient, și ne întreabă: este Wallace (Edgar, fabricant *en gros* de romane stupide) mai mare romancier decât Balzac, și Pagnol, fericitul șlefuitor al unui topaz, care prea seamănă cu sticla, este mai bun autor dramatic decât Pirandello? Să nu credeți că astfel de întrebări, pornite din convingere adâncă, sunt inexistente. Dacă ar putea cetei lectorii mei, corespondența noastră... de multe ori ar râde cu hohot, de ceea ce noi, recidiviști în materie de umor, ne întristăm, căci este teribilă, afirm: teribilă, subliniez de zecé ori: este teribilă însălbăticeirea „gustului” marelui public...

Cartea lui Remarque nu este lipsită de oarecari calități literare. Dar mă întreb, fără surle și tobe, și fabrica de reclame Ullstein, romanul acesta ar fi putut ajunge la Mount-Everest-ul succesului? Vă spun de-odată câteva cărți, apărute mai recent, a căror o singură pagină plătește mai mult decât întreg romanul lui Remarque. Luați pe Thomas Mann, ori dacă nu vă place neamțul, amintiți pe Paul Valéry, pe Bernard Shaw, Maxim Gorki ori chiar pe unul dintre titanii mai mici. Luați pe Franz Werfel, ori dacă nu vă place neamțul, întrebați ce mai serie Rudyard Kipling, al cărui splendid roman „Le Naulahka” apare zilele aceste în editura lui Albin Michel din Paris — și veți întreba, cum se poate că atunei când trăește un Maeterlinck, un Romain Rolland, un Upton Sinclair, Shaw, ...un Gerhart Hauptmann... apar lucrările unui Einstein, cu alte cuvinte, în fața cu aportul geniului, *heep-heep-hurrah*-ul este învingător și în literatură, căci romanul lui Remarque s'a tipărit în câteva milioane de exemplare, iar *Prodigal Son*-ul lui Hall Caine, acest juvaer al romanului modern... câți cetitori are?

Romanele „războinice” vor să ucidă acum și sufletele. Nu spun că nu ar fi frumos și interesant romanul lui Remarque, ori romanele „războinice” ale lui Renn etc. Dar eu așa simt, că operele aceste nu vor rămâne. Va rămâne însă „Au dessus de la mêlée”-ul lui Romain Rolland, care în 1914... părea că este dușmanul patriei sale... și autorul lui Cristophe, care a scris mai frumos despre Beethoven decât toți profesorii din lume specializati, cu toate că nu era nici Hanslick și nici măcar Solomon Reinach — Paginile aceste nu se pot șterge din istoria literaturii universale.

Și fiindcă vorbim de literatura războiului, să amintesc că zilele aceste a apărut un fel de roman „Rumänische Etappe” de Gerhard Velburg. (Ed. Wilhelm Köhler Berlin 1930.) G. Velburg ca adevărat neamț, dedică opera unei Ilse, probabil blondă, și probabil romancierul nu-și va fi uitat de datorie să o ia în căsătorie. Ceeace nu l-a împiedecat să nu facă un messaliene cu muzele palide. Intreg romanul este o palidă reminescență a războiului. Autorul vorbește de români, căci a avut prilejul să ne cunoască. Dar constatările sale sunt idioate, ofensatoare. Și oricât se trudește dl Gerhard Velburg, romanul este scris cu ură, nu cu iubire afectată față de români, de multe ori grobian. „Pacifismul” acestui romancier este mincinos, căci un om, care este în stare „să facă haz” de copii de trupă, victimele nefericite ale acestui crunt măcel, un scriitor, care își bate pieptul că nu urăște, dar iubește, și nu are, oricât se trudește, talent. Suportăm astfel de romancieri, fără să se întoarcă din alvie Dâmbovița. Pe acei puțini români, care vor ceti „romanul” îi va indigna poate până la revoltă dl Velburg. Pe mine nu mă revoltă, ci mă întristează astfel de pseudo-umanitari. Autor-romancier? Nu. Vagmistru. Și închipuiți-vă în mâinile acestui domn: porumbel și ramură de măslin!

Am citit însă o altă carte germană, și una dintre acele pe care nu le poți uita. De câte ori un nume devine popular, totdeauna pareă te întrebi: Ofelia merită numele de femeie? Emil Ludwig a devenit celebru, și celebritatea nu este lucru ușor. Ludwig a putut ține cu mare succes conferință la Paris, aplaudat de parisiieni, pentru opera frumoasă despre Napoleon... Pe Einstein Parisul l-a primit cu emfază, cum se cuvine unui „prinț al ideii”. (Dacă Paul Fort a putut fi prinț al poeziei, de ce Einstein, care este cel puțin atât de talentat ca Paul Fort, nu poate fi numit „prinț al ideii?”) Dar să adăogăm că Emil Ludwig a meritat, școlărește, buna medie ajunsă în certificat. Noua

carte a lui Ludwig un essay: **Michelangelo** (Ernst Rowohlt Verlag Berlin 1930), este o admirabilă confesiune artistică. Nu știu, dacă portretul lui Giulio Bonasone, a lui Michelangelo este mai fin decât „ditirambul de ghiță” — stilul de oțel al lui Ludwig. Azi, când lumea se materializează tot mai mult, și toate gesturile par a fi ale gastronomiei, și ideea se retrage în lumea lui Platon, orice carte, care glorifică puterea geniului creator și înalță la rangul de semi-divinitate pe artist, cum face Ludwig cu Michelangelo, trebuie legată în mătase și pusă în salon. Eu nu mă rușinez să așez cartea lui Emil Ludwig despre Michelangelo, alături de cărțile lui George Brandes, Oscar Bie, Camille Mauclair și ceilalți scriitori-artiști, care fără să fie academicieni, și fără să fie savanți, au scris pagini neuitate despre artă.

Aș vrea să recomand încă două-trei cărți pentru intelectualii noștri. Cartea lui Iacob Wassermann (Don Quijote-ul Oceanului: Cristofor Columb), care întrece pe a lui Charcot — să o citească toți accia, care au timp și bani, ca să admire o lectură frumoasă, de factură distinsă. Din proaspăta recoltă se vor reține cărțile lui René Fülöp-Miller: despre jezuiți, ale lui Valeriu Marcu (compatriot român, care a ajuns tradus de-odată în mai multe limbi). Acei care se interesează de problema Indiei să citească opera postumă a lui Lajpat-Rai: *L'Inde Malherouse* (Les Editions Rieder 1930.) cu prefața lui Romain Rolland. Lajpat-Rai a fost afirmativ asasinat în Lahore de către un agent de poliție englez. Urmaș al școalei politice a lui Gandhi (cu mare afecțiune față de Mazzini și teoria lui politică...), care a strigat la Calcutta: **Unhappy India** (nefericită Indie!...), ca Romain Rolland, să răspundă: eroii Dayananda, Vive Kananda, Gandhi, și leul din Punjab: Lajpat-Rai vor face o Indie fericită!... Cartea lui Lajpat-Rai este o filipică împotriva Angliei, un mare și documentat studiu, foarte recomandabil ca lectură pentru așanumiții noștri politicieni, dintre care unii împing superficialitatea până la fudulie, ca să nu folosească termen parlamentar, ca să vadă și „ai noștri” cum se lucrează serios în știința politicii firește nu cu gura, ci mai ales cu creierul.

Iar dacă îi va rămâne timp, în timpul dictat de lupta vieții, intelectualul, prieten de idei, îl rog să citească frumoasa carte a directorului Institutului de Astronomie din Lund: Knut Lundmark: **Das Leben auf anderen Sternen**. Viața cosmică este aproape necunoscută la noi. Oamenii noștri preocu-

pați de exigențele grele ale vieții, uită poate că pe Venus și Marte, ca să nu amintim decât pe primadonele Cupolei, vor fi asemenea savanți, care se vor întreba de multe ori: a fi, ori a nu fi? Există și pe acel strălucitor punct, ce se arată pe bolta cerului, viețuitori? Cetiți, cât de mulți această carte, care vă convinge că nu suntem singuri în univers, avem frați pe Marte, pe Venus, și pe celelalte primadone mai mici ale cerului. Și poate un coleg de pe Marte, recomandă și dânsul consemenilor săi, ca să citească operele lui Shakespeare, transmise de-oamdată în teorie...

In luna Mai, recomand cărți. Dar cine se va gândi la cetitul cărților, când afară înfloresc pomii, sună poenele și se mișcă în sânul femeilor laptele?...

Maiul este deocamdată capricios ca o fată bătrână, obrajii îi sunt reci, privirea neprietenoasă. Așa încât tot mai bună consolare a vremii este cartea.

Emil Isac

Notă. Pentru autorii care mă disting cu trimeterea lucrărilor lor o singură și sinceră observare. Nu mă pot obliga, oricât de bueros aș face această, să public recenzii despre cărțile ce mi se trimit. Ar fi o sarcină prea grea și ar cere o muncă prea intensă pentru voința și timpul unui om. Obligamentele mele față de „Societatea de Mâine” sunt aceleași ca din trecut: public cronici intelectuale despre orice cărți și idei, spunându-mi părerea fără ca oblig conducerea revistei ca să consimțască la ceea ce se constată de mine. Voi încerca să public însă, din când, câteva notițe despre operele ce mi se trimit și care — spun cu oarecare satisfacție pentru mișcarea intelectuală dela noi — sânt destul de numeroase.

(In numărul viitor: Poezia în declin?.. Teatrul american a pornit să cucerească Parisul. Japonia în ofensivă artistică. Mania monografiilor, a biografiilor și pseudo-prețioșii științei populare.)

Cluj la 26 Mai 1930.

E. I.

FLORI ALBE!

Flori albe, roșii și albastre
Cu drag la soare v'ați uitat;
Aroma sufletelor voastre
O prinse vântul pe 'nserat.

Pe drumul nesfârșit de vreme
Aleargă vântul aromit;
In urma lui durerea geme
Și-un dor s'alungă stingherit.

G. Retezeanu

Jubileul lui Șaguna

Punerea în aplicare a Statutului Organic, legea fundamentală a bisericii greco-ortodoxe române din Transilvania, Banat și Ungaria, — care din înțeleapta prevedere și precauțiune a Mitropolitului Șaguna a fost trecută între legile țării, primind astfel putere regnicolară, — s'a făcut în anul 1870, când la Dumineca Tomii, prima Duminecă după Sfințele Paști, s'au întrunit cele trei sinoade eparhiale: al Sibiului, Aradului și Caransebeșului, pentru a face organizarea cea nouă, prin alegerea asesorilor în cele trei senate: bisericească, școlară și episcopescă.

Aceasta primă sesiune ordinară sinodală, în Sibiu a fost deschisă de către Mitropolitul Șaguna, prin o rostire mai lungă în care a arătat deputaților în mod foarte amănunțit, care le este misiunea și cari le sunt datorințele. Toate ședințele acestei sesiuni sinodale, Șaguna le-a condus.

A doua sesiune a sinodului arhiepiscopesc, ținută în anul 1871 la Dumineca Tomii (4 Aprilie vechiu), a fost numai deschisă de către Șaguna, iar cu conducerea desbaterilor în ședințele următoare a fost încredințat din partea Mitropoliei protosinocelul **Nicolae Popea**, pe care Șaguna îl numise încă în sesiunea premergătoare sinodală de vicariu general al său.

Starea sănătății lui Șaguna nu era adevărat din cele mai bune. Boala sa de cord se agravase și medicii i-au recomandat liniște, perfectă liniște. De aceea și vorbirea cu care a deschis această sesiune sinodală a fost scurtă, foarte scurtă.

Sinodul arhiepiscopesc a votat apoi în ultima sa ședință, cu unanimitate și cu mare însuflețire, o **moțiune**, prezentată de deputatul sinodal **Ilie Măcelariu**, în care sinodul, aducându-și aminte că în anul acela (1871) se împlinesc 25 de ani, decând Șaguna a venit în Ardeal și a luat în mânele sale dextere conducerea bisericii, întâi ca vicar, apoi ca episcop și în urmă ca Arhiepiscop și Mitropolit, îi aduce mulțumiri sincere pentru tot ce a făcut în acești 25 de ani pentru biserică și neam, și-l asigură de întreaga iubire fiiască și de tot devotamentul clerului și poporului din arhiepiscopesc.

După închiderea sesiunii sinodale, moțiunea aceasta a fost comunicată Mitropolitului Șaguna acasă, la reședința lui, unde s'a prezentat sinodul întreg, sub conducerea vicariului **Nicolae Popea**, care a rostit în fața lui Șaguna, vorbirea următoare:

— Excelența Voastră! Aducându-și aminte sinodul nostru arhiepiscopesc de starea cea tristă a bisericii noastre înainte de 1848, stare de selăvie, în care o adâncă fatalitate și vijeliile timpurilor trecute;

aducându-și aminte sinodul nostru arhiepiscopesc de meritele cele mari ale Excelenței Voastre, ce vi-le câștigă-ți pentru biserică și națiunea noastră, decând v'a adus Dumnezeu în mijlocul nostru, eliberându-ne biserică din starea ei cea deplorabilă de mai înainte și conducându-o la limanul fericirii, la autonomia și independența ei de astăzi;

aducându-și aminte, în fine, sinodul nostru arhiepiscopesc de împrejurarea momentuoasă, că tocmai în acest an se împlinește un pătrar de secol decând ați venit în Transilvania și ați primit cărma bisericii noastre eparhiale și că în 27 Iunie vor fi 25 de ani decând ați fost denumit de vicariu, iar în 21 August 25 de ani decând ați intrat în activitate, în acest post însemnat și că prin urmare anul acesta este un an epocal pentru noi, pentru biserică și națiunea noastră;

sinodul nostru arhiepiscopesc, aducându-și aminte de toate aceste momente, a adus cu vie plăcere, în ședința sa de astăzi, cu unanimitate următorul **conclus**:

„Sinodul arhiepiscopesc, pătruns de reverință și pietate pentru înaltele merite, pe cari Excelența Sa, părintele nostru Arhiepiscop și Mitropolit Andreiu și-le-a câștigat în decurs de 25 ani, pentru biserică și națiunea noastră, își aduce aminte cu fericire de timpul acela, când Excelența Sa a venit în Transilvania și a luat cărma clerului și a poporului nostru și mulțumind preafinderatului Dumnezeu pentru darul revărsat asupra bisericii noastre prin alesul său, îl roagă să-l țină pe acesta sănătos și cu virtute încă mulți ani, în misiunea sa providențială.”

— „Acestea aducându-vi-le la înalta cunoștință, vă urăm Excelență, din adâncul inimei, un întreit: Să trăiți la mulți ani!”

Mitropolitul Șaguna a mulțumit pentru doririle de bine ale sinodului arhiepiscopesc, spunând deputaților sinodali că în cei 25 de ani trecuți el, Șaguna, nu a făcut alta, decât și-a împlinit datorința. Dă binecuvântarea arhierescă tuturor deputaților sinodali, rugând pe Atotputernicul, să-i iee sub scutul său în toate întreprinderile lor. Regretă, că n'a putut lua parte la lucrările sinodului arhiepiscopesc, dar nu l-a lăsat starea sănătății. Cu bucurie a aflat însă dela vicariul său, că sinodul a muncit bine și în bună armonie, și astfel linișțiți se pot duce toți acasă, unde Șaguna dorește, ca fiecare să-și afle pe ai săi în pace și sănătate.

Manifestarea sentimentelor de recunoștință, iubire și încredere ale clerului și poporului din Arhiepiscopesc Sibiului față de Mitropolitul Șaguna, din prilejul acestui jubileu de 25 de ani, făcută în felul cum s'a făcut din partea sinodului arhiepiscopesc, nu a mulțumit opiniunea publică română. Un om de mărimea lui Șaguna — așa se spunea — merită mai mult. Să se aranjeze deci serbări mari în Sibiu, în ziua în care se împlinesc 25 de ani dela intrarea lui Șaguna în Ardeal, pentru că oricât de grandioase vor fi aceste serbări, ele vor rămânea mici și neînsemnate pentru un om ca Șaguna.

Ținându-se cont de dorința aceasta generală, exprimată mai ales din partea celor din Banat și din părțile ungurene, s'a convocat o conferință a tuturor intelectualilor din Sibiu, și în foarte numeroasa conferință s'a luat hotărârea, ca în ziua de 21 August vechiu (2 Septembrie nou) 1871, când se îm-

plinesc 25 de ani decând a pus Șaguna piciorul pe pământul Ardealului, primind conducerea bisericii ortodoxe române din Ardeal, în calitate de vicariu, să se aranjeze în Sibiu serbări mari jubilarie în onoarea lui Șaguna, la cari serbări să fie invitați a participa și cei din diecezele sufragane ale mitropoliei din Arad și Caransebeș.

S'a ales numai decât un comitet încredințat cu aranjarea serbărilor și s'a stabilit programul serbărilor, care era următorul:

Serbările se țin în Sibiu, în ziua de 21 August (2 Septembrie) 1871. Mai târziu serbările au fost puse pe ziua următoare, 3 Septembrie nou, ca zi de Duminică.

În ajunul zilei însemnate va fi vecernie cu lithie, la orele 4 d. a. în biserica din cetate (se afla pe locul unde e astăzi pompoasa catedrală a Sibiului), iar seara la orele 9 serenadă, cu conduct de torțe. Seminarul va fi iluminat.

În ziua adevăratei serbări jubilarie, va fi serviciu divin solemn în biserica din cetate, cu o vorbire ocazională, iar la orele 11 prezentarea delegațiilor și a corporațiilor în fața jubilarului. La orele 2 d. a. banchet în onoarea jubilarului, iar seara la 8 ședință festivă, aranjată de societatea de lectură a elevilor seminariali.

Comitetul încredințat cu aranjarea serbărilor a luat toate măsurile ca la ele să poată participa lume cât de multă, s'a îngrijit deci din vreme de încartiruirea oaspeților cari vor veni la Sibiu, pe la particulari, și a luat dispoziții ca ziua jubilară să fie serbată nu numai în Sibiu, ci pretutindeni în mitropolie, celebrându-se serviciu divin în ziua aceea în fiecare biserică gr. ort. română din mitropolie și aducându-se cu ocaziunea aceea mulțumire ceriului că a trimis Românilor gr. ort. la timpul suprem un bărbat, care a știut să-i scoată din întunerec și să-i îndrepte pe calea cea bună, apoi ridicându-se rugăciuni la ceriu, ca Dumnezeu să țină pe acest bărbat, pe Șaguna, încă mulți ani în viață și sănătate, spre binel și fericirea Românilor.

Înainte de a se apuca comitetul aranjator de executarea programului stabilit pentru serbările jubilarie, s'a prezentat la Șaguna, pentru a-i cere consimțământul și binecuvântarea arhierască.

Mitropolitul Șaguna, informat din vreme despre cele ce se plănuiau, pusese pe hârtie răspunsul pe care avea să-l dea comitetului aranjator și când președintele comitetului i-a comunicat intențiunea ce o are comitetul, și care e isvorită din o dorință generală a credincioșilor din întreaga mitropolie, Șaguna a răspuns următoarele:

— „Eu sunt pătruns de intențiunea Dvoastră și așa nu sunt în stare să vă răspund de rost, ci îmi iau refugiul la o declarațiune făcută în scris, și zic: Adevăr este că atotputernicul Dumnezeu a binevoit a mântui și a elibera, prin îndurarea Majestății Sale, biserica și națiunea noastră din starea ei de sclăvie, în zilele arhipăstoriei mele; însă eu de aici nu pot deduce nici o consecvență spre gloriificarea numelui meu, că adevăr să mi-se facă în onoarea mea, o festiuitate de jubileu de 25 de ani ai arhipăstoriei mele. Știți domnilor, că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus vihe; dela părintele luminilor. Din această rugăciune liturgică trag eu consecvența, că noi suntem datori a aduce în toate zilele vieții noastre mulțumire lui Dumnezeu și Majestății Sale, pentru că ne-au scăpat de o sclăvie politică și bisericească. Însă dacă și pe lângă acestea, Dvoastră a-ți voi să petreceți sărbătorește ziua aniversară de 25 de ani ai funcționării mele în biserica Ardealului, atunci eu, apreciindu-vă pe Dvoastră ca pe niște bărbați liberi și independenți, nu vă pun nici o pedecă domnilor, ci vă rog numai, să primiți de bună sincera mea descoperire, că adevăr eu, precum eu tot prilejul în decursul acestor 25 de ani am evitat orice ovațiune, așa și ovațiunile acestei zile le voi evita și voi petrece ziua aceea în singurătate, în post și rugăciune, ca astfel să mulțumesc lui Dumnezeu și Majestății Sale pentru

toate facerile de bine, pe cari le-a săvârșit peste biserica și națiunea noastră română, în decursul acestor 25 de ani.”

S'a insistat mult pe lângă Mitropolitul Șaguna, ca să schimbe acest plan, dar fără succes. N'a împiedecat ținerea proiectatelor serbări jubilarie, dar a declarat din capul locului, că nu va participa la ele, ci va petrece ceasurile acelea de preamărire la adresa sa, de șgomotoase aclamări, în post și rugăciune, în plină singurătate.

Va fi fost adânc mâhnită inima lui Șaguna în zilele acelea, ceace se vede apriat din serisoarea adresată în ziua de 12/24 Decembrie 1870 protopresbiterului **Ioan Mețianu** din Zernești, — mai târziu vrednicul urmaș al lui Șaguna, — căruia îi comunica Șaguna următoarele:

— „Dacă poțtești să știi cum petrec eu zilele bătrânelor mele, apoi îți dau de știre, că eu în singurătate m'am retras și studiez limbile clasice, meditănd despre sfârșitul meu; eu nu cunosc nici cea mai mică desfătare sau petrecere, căci văd, că lumea nu mă iubeste, dar eu o iubesc, ca un părinte sufletește și gata sunt a aduce în favorul ei orice sacrificiu...”*

Cu câtă amărăciune în suflet va fi pus Șaguna pe hârtie cuvintele: „**văd că lumea nu mă iubeste!**” Ele ne lămuresc însă pe deplin, că Șaguna de ce a aflat de mai bine, să petreacă ziua sa jubilară în retragere, în singurătate, în post și rugăciune, departe de șgomotul lumii, care nu-l iubeste, decât să ia parte la serbările șgomotoase, fie cât de mari și impunătoare, aranjate în onoarea lui, însă de oamenii cari — **nu-l iubesc!**

Serbările jubilarie au fost în adevăr mărețe. Lume multă și aleasă a sosit la Sibiu din toate părțile pentru a participa la ele. Erau de față toți fruntașii, mireni și din cler, ai mitropoliei și multă țărâname. Câțiva țărâni din Banat, bine făcuți și bine îmbrăcați, au fost mult admirați.

Conform programului, începutul serbărilor s'a făcut cu vecernia și lithia, celebrate în biserica din Cetate, Sâmbătă în 21 August vechiu 1871, la orele 4 d. a. A participat episcopul Caransebeșului **Ioan Popasu**, cu asistență cuvenită. La orele 8 seara apoi a urmat serenada. Conductul cu torțe a plecat din piața numită acum Unirii, a trecut prin strada Cisnădiei (acum Regina Maria), apoi prin piața mare (azi Regele Ferdinand) și în urmă prin strada măcelarilor (acum strada Mitropoliei), înaintând spre ședința mitropolitană.

O lume imensă forma cortegiul, în fruntea căruia se afla muzica militară, și steagul național al reuniunii soldaților români din Sibiu. Seminarul, pe lângă care a trecut cortegiul, era frumos iluminat, având două transparente, dintre cari unul înfățișa, prin o biserică măreață, cam la fel cu catedrala de astăzi, **mitropolia**, căreia dela răsărit îi răsare soarele (1864), iar la apus i se seufundă în abis trecutul viforos (1700), iar celalalt înfățișa insigniile arhieresti, purtate de doi îngeri, dedesubtul căroră, în mijlocul unei cununi de lauri, se cetea inscripțiunea: „**21 August 1864.**” În celalalt etaj, al doilea, toate ferestrele seminarului erau iluminate, așa însă că se putea ceti inscripțiunea: „**Andreiu.**” Luminările aprinse erau adevăr astfel așezate în ferestri, că formau în fiecare fereastră câte o literă.

La ședința mitropolitană convoiul a sosit la orele 9 și jumătate seara. Musica militară a cântat **Serenada** lui Schubert, iar corul elevilor seminariali a întonat cântarea „**Respiră românime!**”, apoi în tăcere adâncă la început, iar mai târziu între șgomotoase aclamări, a fost rostită vorbirea ocazională, discursul festiv.

Oratorul a fost **Iacob Bologna**, consilier aulic, pe atunci

* Serisoarea originală se află în posesiunea mea. O primisem, împreună cu alte scrisori interesante de ale lui Șaguna, dela fericeitul mitropolit **Ioan Mețianu**, spre a le utiliza când voiu afla de bine.

vicepreședinte, iar mai târziu președinte al „Asociațiunii” din Sibiu.

Rostită cu glas sonor și țesută cu citate din sfânta scriptură, cu iscusință aplicată, — vorbirea consilierului **Iacob Bologa** a avut un efect covârșitor. A electrizat mulțimea care a ascultat-o și a fost des întreruptă de lungi și sgomotoase aclamări. Era următoarea:

„Excelența Voastră! Înaltpreasfințite și Prealuminate Părinte Arhiepiscop și Mitropolit!

„Împilat-au la pământ viața mea, intrat-au ape până la sufletul meu; afundatu-m'am în noroiul adâncului și nu este stare; amorțit-a grumazul meu, slăbit-au ochii mei, înmulțitu-s'au mai presus decât perii capului meu. Cei ce mă urăsc în zadar; întăritu-s'au vrășmașii mei, ceice mă goneau pe mine cu nedreptate”...

Așa suspina, așa și plângea soartea amară sfânta noastră maică, **biserica**, secole întregi, secole pentru ea pline de suferință. Ea, care dela începutul ei a avut, avea și are așezămintele divine și inalienabile și care, guvernată pe temeiul acestora, — prin sine și de sine, — după instituțiunile sale pururea sfinte, avea să aducă cele mai bune fructe, atât pentru noi, fiii ei, cât și pentru celelalte societăți omenești, ea, zic în timpul întunecului, în timpul supremației, în timpul intoleranței, se despoie de libera întrebuintare a drepturilor, a instituțiilor sale proprii, i se răpi autonomia, se dădu pradă influenței streine, fiind apăsată și pusă în cătuși cari rodeau la firul vieții ei. A fost persecutată și maltratată, încât abia mai rămasese cu atâta putere de suflare, ca să poată striga, cum a strigat odinioară slăbănogul dela scaldătoarea oilor: „Doamne, om nu am!”

Da, doamne, om nu am! Așa a exclamat dulcea noastră maică, biserica, din timpurile cele mai vechi, neconținut, dar înzadar, până la anul 1846, când se îndură și spre ea bunul Dumnezeu și ascultându-i rugăminte, îi trimise omul, după care a așteptat atâta amar de timp.

Te trimise pe Excelența Ta, Înaltpreasfințite și Prealuminate părinte pe omul chemat să o mântuie din selăvie, recăștigându-i autonomia răpită, — o misiune, Înaltpreasfințite pe cât de măreață, pe atât de grea, pe care însă ai împlinit-o Excelența Ta, așa după cum se dorea fierbinte și se cerea cu drept și cu dreptate.

Cum te-a adus bunul Dumnezeu la anul 1864, deci la începutul acestui acum decurs pătrar de secol, ca vicariu general, în mijlocul nostru, ai mijlocit însuși numai decât, în anul 1874, întrebuintarea unui drept cardinal bisericesc, păstrat încă oarecumva ca prin o minune: **întrebuintarea dreptului de a ne alege pe episcopul nostru.**

Dupăce în urma acestei alegeri, ai primit în anul 1848 conducerea, ca episcop, a sfintei noastre maice bisericii, ai scos din întunerec în care erau ascunse, numai decât toate documentele, cari justificau și revendicau autonomia sfintei noastre biserici, ca sfântă proprietate a ei și pretinzând recunoașterea acelor de valide, ai cerut restituirea acestora.

Ai întâmpinat pedeci mari, pedeci descurajatoare, acelea însă nu te-au descurajat, ci din contră, te-au întărit în credință, te-au întărit în perseveranță. Ai primit și ai purtat în contra lor lupta, o luptă bărbătească, luptă îndelungată, luptă dreaptă și bună, luptă onorifică!

„Fundul adâncului l-ai descoperit și pe ai tăi pe uscat i-ai trecut. Porțile cele de aramă le-ai sfărâmat, încuietoriile cele de fier le-ai sdrobot și ne-ai scos pe noi din întunerec și din umbra morții. Deslegatune-ai de cătușile cele vechi, mântuitune-ai de cursele cari ni se puneau nouă, și ai învins pe lei cei mănecători, sfărâmându-le dinții. Ceice dormeam în întunerec, văzându-te pe tine, lumina, am înviat, ne-am deșteptat, și am aflat adevărul. Robia Sionului tu ai scos-o din Vavilon și pe noi din patimi la viață ne-ai scos — **părinte**, — și așa ai învins, spre mângăierea noastră! (Aclamări frenetice și îndelungate.)

Ne-ai recăștigat autonomia bisericii și prin ea ne-ai în-

țărit; ne-ai asigurat biserica, refugiul, scutul moșilor și strămoșilor noștri, precum și al nostru.

Ne-ai scăpat din ghiarele trecutului amar și dureros, procurându-ne un present mai îndestulitor și ne-ai pregătit un viitor mai fericit. De aceea, constatând noi, biserica cea vie, cu cea mai adânc simțită mângăiere, sub cerul liber, înaintea lui Dumnezeu și a lumii, victoria câștigată de Excelența Ta, spre mântuirea noastră: jubilăm, serbăm serbătoare de bucurie și-ți aducem ție, Înaltpreasfințite, cântare de biruință, cântând și strigând: **mărire ție, celui ce ne-ai arătat nouă lumina!** (Aclamări furtunoase.)

Și pentruca jubilara noastră să fie perfectă, ne-am adunat aici, în cor frățesc și fiiese, ca să te rugăm să te bucuri cu noi împreună și noi să-ți zicem: bucură-te anghira noastră cea tare și nemișcată, veselește-te începătorul păstorilor, împrejurul tău văzându-ți pe fiii tăi, purtând stălpărilor faptelor tale celor bune!” (Entusiasm general. Aplause.)

Am venit, Înaltpreasfințite Părinte, să-ți descoperim și să-ți mărturisim că nepriecându-ne noi la aceea, că eu ce eununi vrednice de laudă să te încununăm, ca pe un erou între luptători, — nu putem, decât adunându-ne astăzi aici, ca dintr'un glas să te laudăm, că „alergarea ți-ai împlinit, credința ți-ai păzit și eununa victoriei ai luat, mântuindu-ne pe noi, ceice vom săvârși cu credință pururea onorată pomnirea ta.” (Ovațiuni.)

Am venit să-ți aducem cea mai fierbinte mulțumită pentru nenumăratele binefaceri de cari ne-ai învrednicit și în loc de răsplată, pentru care ne lipsesc puterile și mijloacele, să-ți promitem sărbătorește, că-ți vom urma cu cea mai strictă acuratețe întru apărarea și conservarea drepturilor noastre bisericești, vom fi tari și neclintii în credința noastră strămoșească, îți vom imita faptele și-ți vom împlini dispozițiunile în bine înțelesul interes al sfintei noastre maice bisericii.

Am venit aici, ca toți împreună să mulțumim din adâncurile inimilor noastre atotputernicului Dumnezeu, că ni-te-a dăruit și ni-te-a ținut un pătrar de secol. Și am venit în fine ca din toate puterile să rugăm pe Dumnezeul părinților noștri să ni-te mai țină încă mulți fericiți ani, deplin sănătos și: „drept îndreptând cuvântul adevărului”. Să trăești Înaltpreasfințite Părinte!” (Aclamări sgomotoase și îndelungate.)

După potolirea acamărilor răspunde, în numele jubilarului din fereastră reședinței mitropolitane, episcopul Caransebeșului, **Ioan Popasu**, mulțumind publicului pentru ovațiunile aduse jubilarului și mulțumind apoi lui Dumnezeu și după el Monarhului pentru toate bunătățile, revărsate din partea lor asupra Românilor ortodoksi și asupra bisericii lor.

Corul elevilor seminariai întonează acum „**Imnul arhieresc**”, apoi muzica militară cântă părți din o operă și în urmă convoiul se pune de nou în mișcare, până în piața numită astăzi a Unirii (atunci era piața cazarmei), unde torțele au fost arse, iar la para focului mare (era acum miezul nopții) corul elevilor seminariai, împreună cu corul sodalilor români din Sibiu, și la urmă întregul public, a cântat vecinic frumosul și înălțătorul imn național: „**Deșteaptă-te Române!**”

*

În ziua următoare, Duminică, 22 August (3 Septembrie nou) 1871, s'a oficiat dimineața la orele 8 sfânta liturgie în biserica din Cetate a Sibiului, prin episcopul **Ioan Popasu** al Caransebeșului, asistat de protosincelul și vicariul arhiepiscopesc **Nicolae Popea**, (pe care Șaguna la o lună după jubileu, în 4 Octombrie nou l-a ridicat la treapta de arhimandrit), apoi de vicariul dela Oradea-Mare, **Miron Romanul** și de alți slujitori ai altarului.

După terminarea sfintei liturgii episcopul **Popasu** a rostit vorbirea ocazională, în care a scos la iveală meritele mari ale jubilarului pentru biserică și națiune. A înșirat pe rând tot ce a făcut Șaguna, pentruca biserica gr. ort. română să ajungă

de nou în posesiunea drepturilor avute, ținându-se cu sfințenie de promisiunea făcută cu ocaziunea intrării sale în Ardeal, la anul 1846, când în fața delegațiunii, care l-a întâmpinat la hotarele diecezei Ardealului, a declarat cu toată hotărârea, că: Pășesc pe pământul cel clasic al străvechei mitropolii române ortodoxe și vă făgăduiesc sărbătorește, că voi luera neobosit pentru reînființarea ei? Așa să-mi ajute Dumnezeu!

Episcopul Popasu a îndemnat pe ascultătorii săi din biserică să fie cu alipire către Mitropolitul Șaguna, se asculte de sfaturile și povețele lui să se roage neîncetat, ca bunul Dumnezeu să-i dea zile senine, și liniștite; iar ea urmă a cetit, în genunchi, rugăciunea pentru jubilanțul Mitropolit Șaguna și corul seminarial a întonat **Imnul arhieresc**.

La orele 11 au avut loc recepțiunile, în reședința mitropolitană. Ofițerimea din Sibiu se prezentase încă în ziua premergătoare, la amiază, sub conducerea generalului de divizie, baronul Ringelsheim. A fost primită de episcopul Popasu, pentru că pe Șaguna nu l-a văzut nime în curs de trei zile și nime nu știa unde se află, afară de credinciosul său servitor. Acum, în ziua jubileului, s'a prezentat deci mai întâi deputațiunea mare bisericească din arhidieceză, deputațiunile din diecesele sufragane, Arad și Caransebeș, numeroasa deputațiune a brașovenilor și apoi pe rând celelalte multe și diferite deputațiuni. Tuturora le-a răspuns episcopul Popasu, în numele jubilanțului. Jubilanțul a primit și cadouri frumoase și prețioase, din mai multe părți. Românii din Pesta i-au trimis un album mare, iar brașovenii au adus cu ei la Sibiu bustul lui Șaguna.

După recepțiuni la orele 2 d. a., s'a început banchetul, în sala mare dela Impăratul Romanilor (edificiul vechiu, care astăzi nu mai există.) Au participat 230 persoane. Primul toast l-a ridicat episcopul Popasu, pentru Impăratul și Regele Francisc Iosif I., dela care au primit Românii greco-ortodoxi mitropolia și autonomia bisericească.

A toastat apoi consilierul aulic, Iacob Bologa, pentru marele bărbat, al cărui jubileu de 25 de ani de muncă grea să serbează. Constată, că inimile celor prezenți, deoparte saltă de bucurie, dar de altăparte sunt săgetate de durere, fiindcă el sărbătoritul „**lipsește din mijlocul nostru**“, (În momentul acesta cade pânza de pe bustul jubilanțului, făcut cadou lui Șaguna din partea brașovenilor, și între aplausele și aclamările celor prezenți, oratorul continuă): „Dar nu, **eață-l, eață părintele nostru**, nu lipsește dintre noi. Ii avem chipul în fața noastră, precum îi purtăm toți icoana în inimile noastre, iar când nu vom mai fi noi, o vor purta în inimile lor nepoții și strănepoții noștri, laudând și preamărind numele lui. Să trăiască preabunul nostru părinte Andrei!”

A urmat toastul vicariului Nicolae Popea pentru regim, și organele sale, apoi al lui Ilie Măcelariu pentru armată. La acest din urmă a răspuns generalul Ringelsheim, ridicând păharul în onoarea celui ce a fost totdeauna amic și protector al armatei, în onoarea lui Șaguna, iar la toastul lui Popea a răspuns comesul săsesc, M. Conrad, și încă românește, primind pentru acest act de curtoasie aplause sgomotoase dela ascultători. Comesul săsesc a spus, că Românii au primit pe Șaguna la ei și între ei într'o vreme, când aveau cea mai mare lipsă de el. Șaguna e un om extraordinar. Are cap, are inimă, are voință, toate concentrate în el, ceea ce e lucru foarte rar, și numai cei aleși ai Domnului primesc toate aceste trei comori, dintre cari la ceilalți oameni de regulă lipsește ori una, ori alta. Șaguna le are pe toate. Dorește sănătate și viață lungă lui Șaguna, iar Românilor le dorește, să le mai dea Dumnezeu astfel de bărbați ca Șaguna.

În numele orașului Sibiu a vorbit baronul Mylius, preamărind pe Șaguna, ca pe marele bărbat român, care însă „este și al nostru“ (al Sașilor) și de care „mândri suntem“. Dorește, ca atotputernicul Dumnezeu să țină pe Șaguna încă mulți ani „în mijlocul nostru“.

Profesorul Dr. Sentz a preamărit pe Șaguna (nemțește), ca pe omul de litere, propagator al luminii, prin înființarea de șeole, prin tipărirea de cărți, prin înființarea tipografiei arhidiecezane și a „Telegrafului Român“, etc.

A mai toastat vicariul Popea pentru oaspeți, vicarul dela Oradea-Mare, Miron Romanul, pentru episcopii sufragani, Procopiu Ivacicovici și Ioan Popasu, redactorul Marcu Békessi (ungurește) și încă odată Ilie Măcelariu, iar la urmă asesorul consistorial Zaharia Boiu a cetit o poezie ocazională, a sa proprie, și apoi banchetul a luat sfârșit.

Seara la orele 8 a ținut societatea de lectură a elevilor seminariali o succasă ședință festivă, în sala mare a seminarului. A participat un public numeros și ales. A cântat corul seminarial, condus de profesorul Demetriu Cuntianu, au declarat elevii Comanescu, Nicolae P. Petrescu și Ioan Dinu, iar conferințe au ținut teologii Aron Hamsea (mai târziu Augustin Hamsea, arhimandrit și egumen al mănăstirii Ho-doș-Bodrod), Moise Toma și absolventul de teologie Demetriu Comșa, (în viață și astăzi, ca profesor seminarial pensionat). Cuvântul de încheiere l-a rostit conducătorul societății de lectură a seminaristilor, profesorul și asesorul consistorial Zaharia Boiu, iar în numele publicului asistent a vorbit episcopul Ioan Popasu, mulțumind elevilor pentru frumoasele prestațiuni și îndemnându-i la muncă și la purtare bună. Și cu aceasta serbările jubilară, aranjate în onoarea lui Șaguna au fost terminate.

Au fost frumoase aceste serbări. Marcu Békessi, care a participat la ele și care îmi era coleg în Sibiu (el redacta ziarul german „Hermannstädter Zeitung“ și eu „Tribuna“) mi-a vorbit odată, pe la finea secolului trecut, cu multă căldură despre ele și despre marea personalitate a lui Șaguna! Au fost frumoase, dar, Șaguna n'a participat la ele. A ramas statornic pe lângă hotărârea luată din capul locului, de a sta departe de ele, în singurătate, în post și rugăciune. „N'a văzut deci imensa mulțime de oameni, care veniseră la reședința sa, ca să-l ovaționeze, fiindcă n'a voit să o vadă. Știa el cât de schimbăcioasă e această mulțime. Doară și pe Cristos mulțimea l-a primit „cu ramuri și cu stâlpi“, cu sgomotoase osanale, când a intrat în Ierusalim, pentru ca peste câteva zile aceeași mulțime să strige ca turbată „răstigni-ți-l“. N'a auzit Șaguna multele și elogioasele vorbiri, rostite la adresa sa, pentru că n'a voit să le audă. Știa el, că cele mai multe din ele vin numai depe buze, nu și din inimă, vin dela oameni, cari fac parte din lumea care nu-l iubește. Șaguna perduse adevărat încrederea în sinceritatea oamenilor!”

Dar jubileul de un sfert de secol de ocârmuire bisericească și l-a serbat și Șaguna, însă așa cum el a aflat de bime. Tocmai în ajunul sărbătorilor a apărut adevărat cartea sa, intitulată: „Enchiridion, adevărat cartea manuală de canoane“, traduse de nou și comentate de Șaguna, iar în „Telegraful Român“ s'a publicat, la loc de frunte, circulara lui Șaguna către clerul și poporul credincios din mitropolia sa, în care circulară, datată din ziua 2 Septembrie 1871 (ziua jubiliară), Șaguna spunea, că: „astăzi, când clerul și poporul nostru credincios din Ardeal, petrece în mod sărbătorește, în biserică și afară de biserică, jubileul de douăzeci și cinci de ani“, — îl însuflețește și pe el văpaia inimii de a contribui la aceste serbări și astfel, dedică clerului și poporului credincios din mitropolie noua sa carte, în care se cuprind, talmăcite pe înțelesul tuturor, toate canoanele bisericii, deci legile bisericesti și îi îndeamnă pe toți, să se poarte după ele, să se lumineze din ele, având: „frica lui Dumnezeu, care este începutul înțelepciunii, și zicând cu psalmistul: Făclie picioarelor mele și luminează cărările mele este legea Ta, Doamne“.

Cu rodul muncii sale intelectuale a contribuit deci și Șaguna la splendoarea serbărilor jubilară, aranjate în onoarea sa!

Teodor V. Păcățianu

Aspecte din literatura maghiară din Ardeal

(Urmare)

Romanul „modernist”, melez cam elastic. Ce nu se înțelege prin modernism? În sensul în care termenul poate fi apropiat de opera scriitorului despre care urmează să vorbim, el nu se referă atât la cuprinsul, la materialul literar, cât mai mult la atitudinea, la tendința, la felul de a prezenta o problemă.

Romancierul de care ne vom ocupa în rândurile ce urmează este *Gheorghe Szántó*.

Pierzându-și vederea în război și nevoit astfel să părăsească indeletnicirea de pictor pentru care se pregătise, Szántó aduce în literatură un temperament neliniștit, avid de senzational, de noutate, deschis, prea deschis, tuturor vânturilor. Volumul de versuri, *Schumannal a Carnevalban* (*În Carneval, cu Schumann*, 1925) și colecția de nuvele, *A két lovas* (*Călărețul albastru*, 1924), ca și întreaga lui activitate de la revista *Periszkóp*, pe care, orb, o scotea, cu o impresionantă cheltuială de energie, în anii 1925—26 la Arad, poartă pecetia unei tinereți tumultuoase, rebelă, dornică a duce la biruință un crez artistic pentru care militase înainte cu penelul.

Într'un roman cu pronunțat caracter autobiografic, intitulat *Sebastianus utja elvégeztetett* (*Drumul lui Sebastian s'a sfârșit*, 1924), Szántó povestește etapele aceluși *Sturm und Drang* artistic, care începe cu declinul impresionismului și, trecând prin toate îndrăznelile anarhice sau pur și simplu suspecte din vremea din urmă, se fixează — deocamdată — la constructivism. Biciuită de setea de noutate, ceata tânără de iconoclaști — pictori, sculptori, muzicanți și poeți — grupați în jurul lui Sebastian, trec, ca o furtună, prin toate aceste experiențe artistice, dar și prin toate nebuniile unui erotism desfrânat. Căci identificându-se în întregime cu arta lor, ei, înțeleg ca și descătușarea protestatară din legăturile convenționalismului s'o realizeze integral, adică nu numai în privința artei ci și a eticei. Biată libertate artistică, în care orice iluzie de orizont nou are nevoiea „confirmării” zgomotoase printr'o sfidare, sau printr'o depravare, mergând de la amorul cumpărat sau vândut până la sadism!

Titanică generație traversează războiul, lunile de teroare roșie din Budapesta, prin care reușește să se strecoare, fugind, în sfârșit, la Moscova, câmpul nelimitat al tuturor încercărilor fantastice în artă.

Disproporționat și îmbăcsit, acest roman ar vrea să fie un cântec de slavă închinat luminii și

îndrăznelii creatoare — și nu e decât o orgie de cuvinte din care un singur acord se desprinde mișcător, uman: episodul în care se povestește stângerea ochilor lui Sebastian.

Adorația luminii stăruie și în romanul *Mata-Hari*, publicat în volum abia în 1928 deși e o lucrare mai veche. Dansatoarea din Iava, adusă la Paris și implicată în celebra afacere de spionaj, păstrează sub pleoape viziunea țării sale însorite — și cea din urmă dorință a ei este ca, după execuție, trupul ei să fie așezat într'un aeroplan și dus astfel spre Soare-răsare. În *Mata-Hari*, Szántó se încântă de frumuseța virgină a rasei primitive — fără să vrei te gândești la Gauguin, — de minunata policromie a peisagiului tropical — și paginile acestea sunt, în adevăr, pline de luminoasă poezie. Pe de altă parte, el face procesul Occidentului „corupt”, „asasin” — și aici intriga, învărtejită în cabinete ministeriale, în lumea interlopă a metropolei, în saloane, în varieturi, în bănci etc. — ia întorsătura de aventură ieftină. *Pictorul* trăiește în cartea aceasta vizuală și nu romancierul.

Lucrările de până acum trebuiesc considerate așa dar ca o pregătire la cariera literară a scriitorului, care se va contura în linii mai sigure prin romanele *Bábel tornya* (*Turnul Babilonului*, 1926), *A bölcső* (*Leagănul*, 1928) și *A Földgömb* (*Globul*, 1928).

Ne vom ocupa puțin de aceste trei romane. Toate trei sunt istorice. Istorice însă numai exterior, prin datarea lor. În fond ele sunt așa de străbătute, în toate sensurile, de idei de azi, încât elementul istoric nu e decât un pretext, o simplă canavă, având un rol oarecum neutru.

În *Turnul Babilonului* — cel mai încheșat din punctul de vedere al compoziției — autorul vede, în frământarea dela începutul secolului al XIII-lea, ultima undă a zbuciumului unguresc dintre nostalgia vieții nomade și noul ideal de stat apusean, feudal. La curtea regelui Bela al IV-lea, cele două lumi: trufia primitivă, asiatică și cultura occidentală, reprezentată prin cavaleri germani, prin călugări italieni, se amestecă babilonic.

Un arhitect stă în centrul acțiunii. Trimis din copilărie la învățătură în Bruxelles, și întors acasă după opt ani, cu gândul de a clădi, la Strigon, o catedrală gotică, la fel cu aceea la care a lucrat și dânsul în Bruxelles, sub conducerea maestrului Anselm, tânărul arhitect e izbit în tot ce are el mai scump: Protectorul lui, comitele Strigonului, îi ademenește soția, femeia flamandă pentru care

tânărul arhitect săvârșise un omor înainte de a se înapoia în țară . . .

Și aceasta tocmai în noaptea când hoarda Tatarilor împresoară cetatea. Impins de dorința de a se răzbuna, arhitectul fuge în tabăra tătarească și conduce el însuși asediul cetății pe care singur o fortificase.

Și aici, între războinicii sălbateci, în omul hrănit de cultură apuseană se trezește glasul vieții nomade a străbunilor. Se hotărăște să rămâie cu Tatarii, să se întoarcă cu ei în Asia. În momentul pregătirii însă, imaginea patriei dărăpănată — în parte cu concursul lui, îl țintuește pe loc. E de clădit aici, și chemarea ruinelor e mai puternică decât aceea a șesurilor asiatică. Occidentul, Europa, birue Asia.

Romanul acesta e interesant mai mult prin această latură ideologică al lui — care însă nu prezintă o noutate deosebită²⁶ — decât prin realizarea caracterelor.

Nu i se pot însă contesta lui Szántó câteva calități de bun povestitor, chiar dacă aceste calități sunt oarecum de suprafață: vervă în stil, abilitate în înscenare, varietate, — prea împrăștiată, totuși, — în regisarea decorului.

Al doilea roman istoric al lui Szántó, *Bölcső (Leagănul)*, este un fel de biografie romanțată a lui Alexandru Körösi Csoma, Săcuiul plecat din căsuța țărănească din Egerpatak la învățătură la Aiud, și de acolo, după scurte popasuri în castelul din Kismarton al prințului Eszterházy și în orașul Győr, întins la drum, pentru totdeauna, în căutarea patriei străbune, a leagănelui asiatic.

Viața acestui om — rar exemplar de voință tenace, de fanatism lucid — străbătând depărtări imense, din țară în țară, din bibliotecă în bibliotecă, învățând într-una, cu aceeași tenacitate de fier cu care străbătea imensele depărtări, este un adevărat monument de eroism cărturăresc. Urmărindu-i necurmată drumeție, luminată de idealul pentru care romanticul filolog sacrifică, cu adevărată asceză, toate bucuriile vieții, Szántó găsește admirabile prilejuri de a-și satisface preferințele pentru pitoresc, schițând, din fugă, fără a se abate prea mult, de data aceasta, de la eroul romanului, o întreagă galerie de tipuri și peisagii: viața de școală, cu patriarhale obiceiuri, din colegiul din Aiud, curtea princiară din Kismarton, pe unde trece, ca o umbră înaltă, Beethoven, mediul burghez, tâmp și hibrid, din Győr, în zilele ocupării orașului de către Francezi, apoi caleidoscopica succesiune de scene din țări streine, începând cu Țara Românească și trecând prin Bulgaria, Turcia, Egipt, Cipru, India, Persia până în misteriosul Tibet, unde pașii lui Csoma se rătăcesc și imaginea chimerică a patriei străvechi se pierde în labirintul popoarelor . . .

Nu mai puțin viou este romanul *A Földgömb (Globul)*, o încercare de a înfățișa acea complexă epocă din viața Angliei care este jumătatea a doua a secolului al XVI-lea, vremea în care această țară, sub stăpânirea Elisabetei, pune temelii imperiului mondial și în care, din străfundurile obscure ale societății, se ridică, orbitor, geniul lui Shakespeare. În eroul romanului, dramaturgul Cristofor Marlowe, Szántó prezintă tragedia precursorului depășit, uitat, înmormântat în învălmășeala gigantică a timpului.

Exoticul, aventura abundă și aici. Urmărirea liniei genetice a procesului sufletesc e adeseori trucată prin îngrămădiri de însușiri contrastante care dau numai *aparențe* de amplexare. Aceasta mai ales în caracterizarea femeii. În toate romanele lui Szántó apare, de altfel, un singur tip de femeie: femela mistică, îngenuă, bună și rea deavalma și în mod irațional, incapabilă de reflexii.

Marlowe însă e adânc văzut, analizat cu finețe și răbdare. E unul din personagiile cele mai nuanțate și mai autentice din câte întâlnim în cărțile acestui rodnic scriitor, destul de tânăr încă pentru a-și putea impune o disciplină mai severă, o economie mai strânsă.

* * *

Incheiem acest capitol cu scriitorul *Nicolae Bánffy* (semnează mai des cu pseudonimul *Nicolae Kisbán*), ale cărui legături cu literatura din Ardeal sunt de dată mai recentă. Părăsind o situație politică și culturală de primul rang pe care o deținea în Ungaria — a fost directorul Operei și al teatrului național din Budapesta, iar în 1921—22 ministru de externe al Ungariei — Bánffy s'a stabilit în Ardeal, devenind cetățean român. A adus cu dânsul o reputație literară bine stabilită — câteva drame ale lui au fost jucate pe cele dintâi scene ale Ungariei — și astfel, în viața intelectuală maghiară de la noi, are un rol din cele mai însemnate, diriguind revista *Erdélyi Helikon*.

Bánffy a scris un roman, intitulat *Reggeltől estig (De dimineață până seara, 1927)*, interesant prin structura-i rafinată.

Povestind istoria unei zile din viața a două surori văduve, autorul țese printre întâmplările mărunte, crâmpieie din tragedia trecutului lor. O privire, un gest, un te miri ce amănunt neînsemnat, taie părții de lumină în lumea amintirilor. Și atrase una de alta, bucățile de mozaic se recompun: printre nimicurile zilei cu care cele două surori se amăgesc reciproc, tabloul vieții de altă dată se încheagă măhnitor de viu.

Nu e o întâmplare de sigur că Bánffy este și artist grafic: romanul e *desenat*, e prea construit, e alambicat.

* * *

Am mai putea aminti tot aici volumul de schițe și amintiri cu atmosferă rusească al lui *Iosif Papp (Első könyv, Cartea întâia, 1924)* și romanul *Szüzesség (Feciorie, 1928)*, al tânărului *Ion Antal*, roman al adolescenței torturate, care se sbate între surda clocotire a sângelui și arcurile de cristal ale gândului îndrăzneț, — carte inegală, cuprinzând, alături de poezie simplă și melodioasă, pasagii cu totul rudimentare.

* * *

Romanul Există și acesta. Autorul lui, *Carol satiric. Molter*, își definește calitatea națională, într-o schiță fantezistă, astfel: „Sunt Șvab din Iugoslavia, dar decând cu dreptul popoarelor de a-și hotări singure soarta, am devenit unprof în România”. Șvab bănățean așa dar, azi profesor la liceul reformat din Târgu-Mureș, Molter a publicat un volum de schițe, intitulat *Majdnem hősök (Aproape eroi, 1925)*. Dacă prin acest „aproape” autorul vrea să indice valoarea literară aproximativă a eroilor din cartea lui — și om de spirit, Molter nu e strein de asemenea accente de autoironie — el ni se pare foarte la locul lui. Eroii de care se amuză autorul.

²⁶ Să se vadă de pildă cele spuse mai sus, în legătură cu „Cerbul” lui Tabéry.

sunt, în adevăr, mai mult de hârtie.

În romanul satiric, *Metania R. T.* (*Metania S. A.* 1929) însă, Molter și-a pus, se pare, toată personalitatea.

Să lămurim mai întâi titlul romanului.

Să știe, că în câmpia Ardealului, la Sărmășel, sunt bogate zăcămintele de gaz metan. Gazul acesta va schimba, se crede, într'un viitor apropiat întreaga viață industrială a Ardealului, și în primul rând a Târgu Mureșului — unul din viitoarele centre de exploatare al prețioasei comori din adâncurile pământului.

Acest izvor de gaz este pretextul romanului lui Molter.

Dar cum să explici o carte așa de puțin clară, la întâia vedere, ca această *Metania* din care chiar după o lectură repetată abia poți desprinde intenția autorului?

Vorbind despre romanul lui Molter, unul dintre recenzenți²⁷ spune că dacă n'ai „cheia specială” pe care numai calitatea de indigen în Târgu Mureș ți-o poate da, nu-i poți deschide zăvoarele.

În adevăr, romanul lui Molter este atât de învăluit în aluzii cu caracter local, încât pentru un strein, el rămâne în bună parte indescifrabil, mai ales dacă la aluziile acestea „familiare” mai adăugăm stilul „germanic”, „frazele corpolente” de care vorbește deasemenea recensentul.

Dar să vedem dacă, din capul locului, cartea lui Molter este un roman?

O bancă din Marusia (Târgu Mureș) vrea să puie mâna pe fabuloasa bogăție a izvoarelor de gaz. Agentul băncii, Moise Berger, devenit Hegyi, este sufletul întreprinderii. Acest trespăduș care nu e lipsit de fantezie, zugrăvește șefului său, Silló de Agyagfalva, un tablou atât de fermecător despre împărăția subterană a solului — pe care el „a creat-o” — încât, în cele din urmă, Silló, la îndemnul amantei sale, se hotărăște să se coboare și el în această țară subpământeană în tovărășia actriței și a omului lui de afaceri. Suntem în plin miracol, deci. Autorul, care a pus în fruntea cărții sale, drept motto, cuvintele virgiliene „Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo”, își va plimba acum eroii în această țară a întunerecului. Metamorfozați în animale, aceștia vor străbate în lung și în lat țara, vor încheia cu conducătorii ei un contract pentru exploatarea gazului, minunându-se la tot pasul de organizarea curioasă a societății ființelor producătoare de gaz. Acestea, la rândul lor, află cu oroare că există o lume în care soarele și lumina stăpânesc și nu întunerecul și putregaiul. Prin discuțiile ce se angajează, autorul găsește apoi prilejul să atingă cu vârful biciului toate problemele actualității și mai ales acele ale vieții ardelenene din cei zece ani de după război.

— Dar la Dv. se vorbesc mai multe limbi?
— întrebă ministrul de finanțe al Metaniei.

— O, foarte multe — răspunde Hegyi.

Grație acestui poliglotism avem războaie, sisteme vamale . . . și binefacerile rangurilor sociale.

Actrița, transformată în păun, asigură pe ministrul metan, devenit sentimental, că va fi muza lui inspiratoare.

— Și ce este aia „Muză”?

— Muza este o femeie. Altădată ea inspira pe poeți, astăzi însă orice om mai scuturat are o

muză. Într'un timp ele locuiau în cer, astăzi circulară prin ateliere, prin teatre și prin bănci . . .

Ministrul aude vorbindu-se de Europa. E nedumerit. Actrița îl lămurește:

— Europa e aproape cel mai mic dintre continente e cel mai cult, deci cel mai putred. Aproape așa de putred ca Metania. European se numește un om care suportă toate mirosurile. —

Și astfel se urmează în Metania dialogurile despre presă, despre problema evreiască, despre teatru, despre căsătorie, despre biserică etc.

Ca să supravegheze respectarea contractului, ministrul de finanțe al Metaniei, Constantin Gazolini, va veni și el, cu bancherul și amicii acestuia, pe pământ.

Și cu aceasta începe partea a doua a romanului.

Întreprinderea merge de minune. Obraznic și stăruitor, Hegyi sapă cu sârguință pe Silló — financiar de stil vechiu, cu aere de boier. Ministrul-miniaură, instruit de actriță, devine om în toată legea și, cunoscând dragostea pământescă, el uită patria cea veche. Rar de tot îi mai trece prin minte ca o vedenie dintr'un mit stupid. El va fi omul viitorului: capitalistul pur, fără amintiri, fără sentimentalism, devotat cu totul religiei banului.

Firește, povestea aceasta fantastică nu e decât un pretext, un suport, pentru aforizmele satirice, care în această a doua parte a romanului sunt și mai numeroase. În deosebi înțepăturile la adresa politicii românești, (deputatul intervenționist, ministrul venal, chestia bacalaureatului etc.) curg cu nemiluita. Slăbiciunile ungrești (ieremiada leneșă, grandomania gazetei de provincie, cultul săcuismului etc.) sunt și ele ironizate, — binen'țeles cu menajamentele sentimentale de rigoare.

Tot făcând însă piruete în dreapta'n stânga și preocupat mereu să fie spiritual — și, doamne, câte jocuri de cuvinte de calitate îndoielnică nu se confecționează când ții să fii de spirit cu orice preț! — romancierul scapă într'una firul ideii călăuzitoare. Uităm Metania cu bunii ei cetățeni care, conform contractului Gazolini sunt plătiți cu . . . frunze — duhlie șarjă la adresa proletariatului naiv, exploatat, plătit cu vorbe goale — pierdem semnificația transformării lui Constantin Gazolini în bancher glacial, transformare coroborată de evoluția șoferului bolșevic în slugă docilă a banului. Rechișitoriul tiraniei capitaliste care, se pare, trebuia să formeze osatura romanului se pulverizează și romanul devine un pamflet al întregii vieți ardelenene, pamflet difuz — inteligent și incisiv, uneori, răutăcios . . . cu prudență, de multeori: cartea unui literat care cunoaște arguțiile meseriei și a învățat mult (dar nu ce e mai esențial!) de la cei doi dascăli pe care i-a frecventat: Swift și budapestanul Frederic Karinty.

Drama.

La dreptul vorbind, drama este aproape inexistentă în literatura acestui deceniu.

În repertoriul bibliografic al literaturii maghiare ardelenene de pe anul 1928²⁸ găsim, ce-i drept, o

²⁷ Ladislau Ács: „Metania R. T.” în rev. Pásztortűz, a. 1929, p. 233.

²⁸ Nicolae Ferenczy: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája, 1928-év. (Bibliografia literaturii maghiare ardelenene, anul 1928). Cluj, 1929.

cifra care poate impresiona, la întâia vedere, pe cine judecă lucrurile pe de asupra. Un tablou sinoptic din capul broșurei ne arată astfel că într-un răstimp de nouă ani de zile au apărut 92 de lucrări dramatice, acest număr reprezentând 11% din întreaga producție literară din această vreme. Cifra exorbitantă care cere, dela început, o explicație. Rareori, în adevăr, o statistică oferă un element mai incert de judecată ca în cazul de față. Străbătând cele aproape o sută de „opere” dramatice din perioada cuprinsă în repertoriul bibliografic citat, și adăugând la ele și recolta anului 1929, suntem nevoiți să constatăm că impresia de ariditate, de vid, de diletantism, crește în proporție cu numărul acestor producții.

Dacă în poezia lirică am putut constata câteva scăpări de originalitate și dacă nuvela și romanul ne-a putut da prilejul să observăm o accentuată ascensiune, drama oferă, în schimb, un tablou incolor, provincial, o scădere chiar față de încercările ce se desenau nesigure la începutul deceniului nostru.

De sigur, explicații se pot găsi. Vom da numai una. Creația dramatică n-are tradiții în Ardealul de dinainte de război. Centralismul literar al Budapestei de care aminteam la începutul acestui studiu, s'a afirmat, în acest domeniu, mai mult ca ori unde. Lucrul e mai firesc aici decât la celelalte două genuri literare: Drama trăiește pe scenă și nu în carte. De unde urmează că condițiile priitoare reprezentării, sunt, în același timp, rațiunea aproape exclusivă a nașterii însăși a dramei.

Pentru a reduce la justa lor valoare indicațiile bibliografice de mai sus, să notăm de la început că o parte covârșitoare din numărul citat o face o multime de piese mărunte — unele de câte două-trei pagini —: simple snoave dialogate menite a fi reprezentate la sațe, cu unicul scop de a descreți fruntea sau de a strecura o învățătură în sufletul unui auditor compus din țărani²⁹.

Și mai puțin au a face cu literatura naivitățile pedagogice — numeroase și ele — ale teatrului școlar, naivități pe care numai scrupulozitatea bibliografului le poate înregistra. Un singur nume merită să fie amintit, cel puțin în treacăt: al Ernei Kabdebó, autoare a trei comedioare bufe, adunate în volumul *Színpad (Scena, 1922)* și a unei comedii scrise în colaborare cu Mária Berde: *Végre egy férfit (În sfârșit un bărbat, 1925)*, o parodie a fetelor bătrâne.

Un alt grup de piese servește propaganda religioasă, — dar nimic mai mult, chiar dacă autorii lor au oarecare veleități literare. În această ordine de idei putem menționa numele harnicului P. Bela Jánosy, autor al unei dramolete pentru tineret, *Teréz nővér (Sora Terezia, 1928)*, menită să popularizeze cultul Sfintei Terezia de Lisieux. Cu ase-

²⁹ Astfel este volumașul „Falusi színház” (Teatrul sătesc) al lui Dominic Gyallay, cuprinzând opt piese mici, în câte un act, scrise „pentru amatori de la țară”.

La fel lipsite de orice importanță literară este broșura lui Petre Nagy: „Három egyfelvonásos szindarab” (Trei piese în câte un act), scrisă cu intenția educativă „de a apropia de sufletul poporului maghiar trei mari figuri literare” (Petőfi, Arany, Jókai), în cadrul unei naive anecdote istorice.

Apăriri lor în „A magyar nép könyvtára” (Biblioteca poporului maghiar), îngrijită de D. Gyallay, le fixează, de altfel, locul și valoarea. În această „Biblioteca” au mai apărut „Műkedvelők színházára” (Repertoriul de teatru pentru amatori), alcătuită de Ludovic Kántor și cuprinzând dialoguri, piese scurte, din autori, în mare parte, din Ungaria (A. Gabányi, R. Tábori, E. Farkas, S. Móricz etc.) ca și broșura „Műsor falusi műkedvelő előadások számára” (Repertoriu pentru reprezentări de amatori dela țară), îngrijită de Vincentiu Maksay. Le semnălam pe toate acestea în notă, pentru că ele nu pot da o imagine aproximativă de străduințele depuse pentru viața sufletească a țărănimii maghiare, străduințe îndrumate mai ales de scriitorul Gyallay. Tot în această direcție muncesc M. Keresztély și I. Agoston cu ale lor „tablouri din viața țărănească”, sau „tablouri de Crăciun pentru credincioșii catolici”.

menea scopuri de propagandă a scris Jánosy și drama *Halhatatlan halál (Moartea nemuritoare, 1922)*, tratând un episod din persecuțiile creștinilor de pe vremea lui Domițian. Tot o menire educativă are și „drama biblică” *Noemi (1926)* a preotului Matia Szalay, cu subiectul luat din copilăria lui Isus, desvoltând, paralel cu istoria familiei sfinte, o naivă intrigă de dragoste între fata preotului Ioazar (Noemi) și fiul lui Irod (Arhilas).

Ne vom opri puțin la o singură piesă din cele cu inspirații biblice. E vorba de drama *Judás Iskariót (Iuda Iscarioteanul, 1925)* de Carol Nikodémusz. Abatându-se dela textul cunoscut al Scripturii, Nikodémusz prezintă pe Iuda ca pe un erou național care speră că Isus va deveni rege eliberator al Evreilor. Prin intrigile fariseilor, Iuda ajunge dușman al lui Isus, dându-l pe mâna lor. Și când își dă seama de groaznica-i greșală, Iuda se omoară, ca un erou tragic. Chiar dacă nu i-am contesta oarecare nerv dramatic, deși inversarea tradiției — temelia pe care se reazimă întreaga piesă — este un truc destul de banal, caracterele rămân simple clișee, maximele presărate dealungul piesei: platitudini, iar versurile — căci autorul a avut nenorocita inspirație să-și scrie drama în versuri — sunt neînchipuit de greoaie și șterse. Și cu acestea calități piesa a fost premiată la concursul organizat de teatrul maghiar în 1923. Amănuntul acesta ne poate da un indiciu despre locul ce i se cuvine pe scara valorilor estetice, literaturii dramatice a celor zece ani.

La fel de neizbutite sunt cele câteva piese cu subiectele luate din istoria Ungurilor, cum este bunăoară confuza dramă în cinci acte, *Teleky Mihály (Mihai Teleky, 1922)* de Iosif Lengyel, romanticul „tablou dramatic”, *Petőfi (1923)* de B. Jánosy sau comedia, naufragiată în lamentabile inabilități scenice, în gratuite jocuri de cuvinte, *Ózvegyország (Țara văduvelor, 1926)* de Carol Molter, cu un subiect bănățean luat din epoca Mariei Terezia.

Scopul nostru însă nefiind înșirarea tuturor încercărilor ratate³⁰, vom renunța să mai cităm lucrările lui Giszkalay, E. Szabó etc. și vom căuta un punct de reazim mai solid în opera lui Oscar Bard, care a publicat două drame la începutul erei românești: *Silvio lovag (Cavalerul Silvio, 1921)* și *Taposó malom (Teasca, 1925)*.

Tezist în versuri, Bard va urmări cu atât mai mult demonstrarea unei teze în dramă. S'o spunem însă dela început că în comparație cu acea cascadă de locuri comune de care am vorbit până acum, preocupările lui Bard tradează oarecare frământare sufletească, oarecare ambiție de artist.

Situată într'un mediu cosmopolit (Paris, mi-niștrii, diplomați de toate neamurile, aventurieri), întâia dramă a lui Bard (*Cavalerul Silvio*) analizează evoluția aventurierului de mare stil, din momentul în care, în sufletul acestuia pătrunde, răsturnându-i orgoliosul echilibru, dragostea adevărată. Subtilul venin va ataca toate țesuturile de cinism, va face să răsără în suflet mirajul fericirii simple și curate. În clipa însă în care aventurierul schițează gestul definitiv de evadare, șovăiala femeii căreia, cu încrederea omului hazardat

³⁰ Cine vrea să cunoască limita extremă a lipsei de autocritică, n-are decât să citească nemaipomenită aberație cu pretenții filosofice, „Ălom-tragedia” (Visul-tragedie) a lui Ștefan Tóth, Cluj, 1924, despre care, în prefață, Al. Imre spune că „poartă în untele ei, idei profunde”.

ii povestii toată viața lui, îi arată că nu mai are altă scăpare decât moartea. Cu toate că personajele dramei sunt prea schematice și fără relief, totuși, dialogul viu, frapant chiar pe alocurea, îi dau oarecare ritm.

În *Taposómalom (Teascul)*, Bárd atacă o temă ibseniană: Eterna stavilă în drumul înțelegerii între femeie și bărbat. „Femeia Mării” și „Nora” marelui Norvegian par a fi plutit pe deasupra plâsmuirii lui Bárd — în care un autor dramatic și soția sa, o mare artistă, se chinuiesc să se cuprindă sufletește și ajung să se îndepărteze, ireparabil, tocmai în momentul pe care amândoi îl nădăduesc ca pe cel mai propice pentru insetata, împăciuitoarea înțelegere: în seara reprezentației piesei scriitorului. Scrisă anume pentru soție, drama autorului este o rugăciune, o mărturisire. Și artista își debitează rolul cu o siguranță, cu o bravură care încântă publicul. Autorul însă, soțul, își dă seama că ea n'a înțeles nimic din viața intimă a piesei, din sufletul care se sbate printre rânduri. De acum ei vor fi mai streini unul pentru celălalt de cât oricând, viața lor se va scurge banală, stupidă: o reticență îi va despărți, aruncând o umbră între ei, un rest de taină care s'a cerut mărturisită și n'a izbutit să găsească cuvântul.

Construcții cerebrale, abstracte, dramele lui Bárd nu trăiesc pe scenă și n'au putut ținea afișul de cât foarte scurtă vreme.

Și mai puțin trăiesc cele două piese — fiecare într'un act — ale lui Emeric Kádár: *Az idegen katona (Soldatul străin, 1922)* și *A százegetdik (Al o sută unulea, 1922)*, o grotescă farsă freudistă. — cea dintâi, acumulare de speculațiuni obscure în jurul morții, a nașterii, a crimei etc. — cea de a doua.

*

Ne-am ocupat până aici numai de lucrările tipărite. Există însă o seamă de piese care au fost jucate, fără a ajunge să vadă lumina tiparului. Socotim că o vorbă trebuie spusă și despre acestea. Ne limităm, firește, la piesele care ne-au fost accesibile³¹, renunțând a da o înșirare complectă.

Nu vom putea aminti, astfel, din lucrările lui Oscar Bard, decât drama *Halál és még több (Moartea și mai mult decât moartea)*, reprezentată în 1920, în care ni se înfățișează supărător de artificial, capitularea rușinoasă a inteligenței, în fața năvalei instinctelor, iar din Tabéry numai *A kolozsvári bál (Balul de la Cluj, 1923)*, un epizod din viața lui Bolyai, atrăgătoare mai de grabă prin atmosfera timpului pe care autorul știe s'o insinueze, decât prin conflictul dramatic.

Drama lui Benedikt Karácsonyi, *Válás után (După divorț, 1923)*, este prelucrată după o nuvelă din volumul *Tavassz ballada (Balada primăverii)*, și își tradează originea prin acțiunea încetinită, descriptivă, prin stăruința asupra unor amănunte periferice.

Romanciera Irena Gulácsy a scris și ea câteva drame, dintre care am putut citi (*Valuta, 1925*), piesă solid construită, inspirată din viața satului unguresc, atât de familiară autoarei. Țăranul care-și pierde cumpătul și rostul apucat din bătrâni și se dedă la jocul de bursă, ruinându-se, e viguros conturat.

³¹ Prin bunăvoința dlui Eugen Janovics, directorul teatrului maghiar din Cluj, care ne-a pus la dispoziție câteva din manuscrisele ce le are în biblioteca teatrului.

Tot din mediul sătesc își ia subiectul, pentru piesa sa, *Beddi földje (Moșia lui Beddi, 1928)*, nuvelistul Samuél Sebesi. Subiectul, deși de actualitate, — conflictul e brodat pe chestia reformei agrare — e tratat după canoanele vechiului poporanism bucolic, cu faculul triumf al sentimentului asupra interesului.

*

Am trecut în revistă pe cât s'a putut, literatura dramatică a deceniului de care ne ocupăm. Ea nu însemnează, cum s'a văzut o îmbogățire reală, și, deocamdată, nu e mult mai mult decât un accident bibliografic.

*

Și totuși, în acest capitol trebuie să înregistram și o lucrare de preț: poemul dramatic a lui Ludovic Áprily, *Iaahegyi pásztorok (Păștorii din muntele Ida, 1929)*. Adâncul sentiment al naturii pe care l-am remarcat și în poeziile lirice ale celui mai artistic poet ardelean și muzicalitatea versului, fac din această poemă o adevărată operă de artă. Povestea lui Paris, rănit în războiul troian și târându-se să moară, în liniștea munților, între păștorii adunați în jurul focului, tăcerea nopții care se așterne nemărginită, tristă, peste tabloul însângerat: toate acestea au un înțeles simbolic, evidențiat mai ales în blestemele adresate războiului, în care vibrează o jale recentă.

*

Traduceri. Nu putem încheia acest capitol fără să amintim traduceri din Sophocle ale profesorului de pe vremuri, Ion Csengery: *Sophocles drámái (Dramele lui Sophocle, 1919)*, și admirabila tălmăcire a dramei lui G. Hauptmann: *Die versunkene Glocke, As elsülyedt harang (Clopotul scufundat, 1926)* de L. Áprily.

*

Traduceri E interesant de știut ce piese din românește. românești au fost traduse și jucate în ungurește. Cele câteva date de mai la vale — incomplete și acestea³² — răsfrâng o parte — și, poate, nu cea mai puțin însemnată — din drumul de pătrundere a spiritului românesc. *Zamolxe* al lui L. Blaga, în traducerea lui Bárd s'a bucurat de o bună primire la Cluj. Piesa lui N. Iorga: *Fatalitatea învinsă*, tradusă de A. Bitay, sub titlul *Aparól fiura (Din tată'n fiu)*, s'a jucat la Cluj, la Oradea, la București. *Prometeu* al lui V. Eftimiu a fost tradus de E. Kádár și a fost reprezentat la Cluj, la Oradea, și la Târgu Mureș. *Patima roșie* a lui Sorbu, în traducerea lui E. Janovics (*Vörös szenedély*), a fost reprezentată la Cluj și Tg.-Mureș. Tot Janovics a tradus drama lui C. Riulet: *Baia Domniței (A hercegnő fürdője)*, reprezentată la Cluj. Piesele lui Minulescu: *Manechinul sentimental (Szerelmes próbababa)* și *Allegro ma non troppo* au fost traduse de Janovics și jucate la Cluj, la Oradea și la Săuleșcu, tălmăcitate de Al. Keresztury a ajuns și la Budapesta, dusă tot de trupa lui Janovics.

Succesul cel mai mare l-a avut însă *Scrisoarea pierdută* (trad.: Kádár Imre, cu titlul: *Az elveszett levél*) și *Năpasta* (trad.: Janovics) — jucate la Cluj, Oradea, Tg.-Mureș, București.

Pentru teatrul școlăresc, Bitay a tradus *Mama Anghelușa* de Alecsandri (*Angelika néni, 1925*).

³² Comunicate de directorul teatrului maghiar din Cluj, Eugen Janovics

PREMIILE ACADEMIEI

T. V. Păcățianu

Despre felul în care Academia Română a acordat premiile ei, în această sesiune, nu s'a auzit, în opinia noastră publică decât cuvinte de laudă. Evenimentul e destul de neobișnuit pentru a nu ne opri la el, prin câteva cuvinte. Aproape n'a fost împărțire de premii la Academia, care să nu trezească nemulțumiri. Și cum nu prea știm să ne măsurăm nici entuziasmul, nici revolta, supărarea celor cari se credeau nedreptățiți se descărca în capul întregii Academii căutând să scadă prestigiul înaltei noastre instituții.

Prin felul chibzuit în care a procedat de astădată Academia a împăcat și pe tineri și pe bătrâni, mărinind cercul de simpatii din jurul ei.

Dintre cei tineri, premiul cel mai însemnat (40.000) l-a luat unul din stegarii generației de astăzi, Cezar Petrescu, pentru opera sa cea mai însemnată, romanul *Intunecare*. Marea frescă socială și umană a prodigiosului nostru publicist e îndeajuns de cunoscută în masele largi ale cititorilor pentru a ne opri asupra ei. Autorul ei e apoi una dintre cele mai populare figuri din galeria scriitorilor nostri contemporani. Profesiunea de ziarist, plin de nerv și umor, îl ține mereu viu pe orizontul actualității.

Nu tot așa de cunoscut în straturile largi ale opiniei publice e celalalt premiat, din rândul bătrânilor, T. V. Păcățianu.

Autorul *Cărții de Aur* a atins aproape, sfârșitul deceniului al optulea al laborioasei și modestei sale existențe. El face deci parte dintr-o generație pe sfârșite. Puțini din rândurile ei au avut norocul moșneagului încoronat astăzi de Academie, de-a vedea cu ochii realizat marele vis al Unității Naționale.

Lui T. V. Păcățianu Providența i-a hărăzit să vadă plinirea vremii, pentru că s'a contopit cu trup și suflet cu toate evenimentele cari au pregătit, pas cu pas, Unirea cea Mare, cel puțin cu cele petrecute, în secolul trecut și al nostru, dincoace de Carpați. Lipsia din *Cartea lui de Aur* capitolul cel mai de preț, ultimul. Providența i-a îngăduit să asiste la evenimente pentru a-l scrie.

Felul în care entuziasmul popular încoronează un muritor cu nimbul de erou e de multeori nedrept. Mulțimei îi place

să ridice pe acest pedestal oameni cari au izbit-o printr-o faptă neașteptată, fulgerătoare. De multeori însă eroismele de ani de zile, de decenii, sau de-o viață întreagă sunt mai de preț decât eroismele clipei, oricât de surprinzătoare ar fi acestea din urmă. T. V. Păcățianu face parte din rândurile celor dintâi, a eroilor într-o continuă încordare. Gândiți-Vă numai la munca depusă pentru scrierea celor 8 volume, (fiecare de câte 800—900 pag.) a *Cărții de Aur*, monumentala lui lucrare, premiată de Academie. Ce încordare fără odihnă și între ce împrejurări!... 16 ani de rând de la 1899—1915, a alăturat, fără nici o clipă de șovăire, document după document, fiecare moment mai de seamă din luptele politice ale Românilor din Ardeal. De obicei astfel de opere se elaborează prin asocierea mai multora, fiind, în același timp, finanțate de stat sau instituții particulare. T. V. Păcățianu a luptat singur până la capăt, cu riscul persoanei și a modestei sale situații. Pentru întâiul volum, în paginile cărui discursul rostit de Simion Bărnuțiu în 1848, la Blaj, era reprodus în întregime, autorul a suferit 8 luni de închisoare unghurească și 500 coroane amendă. Iar editarea celor 8 volume nu l-a costat mai puțin de 24.000 coroane aur, ceoace pe vremea aceea era o sumă febuloasă. T. V. Păcățianu n'a cârțit însă un moment; a mers pe drumul lui până la sfârșit. Când cel din urmă volum a apărut, în 1915, istoria nației intra în altă zodie.

După săvârșirea unei astfel de opere, mai ales când amurgul vieții e pe aproape, de obicei vin anii odihnei. T. V. Păcățianu și-a însușit însă disciplina muncii încordate, fără întrerupere. Pentru un astfel de om munca este o binecuvântare. În introducerile, atât de solide ale celor 8 volume, autorul *Cărții de Aur* s'a dovedit un istoric obiectiv și plin de bun simț, apoi un bun cunoscător al lucrurilor ardelenești. În domeniul acesta, care-i este atât de drag, moșneagul petrece și astăzi, scoțând la iveală oameni și fapte, pe cari uitarea noastră prea curând le îngroapă. În mijlocul generației noastre, care greșeste când neglijează atât de îndărătnic studiile istorice, T. V. Păcățianu este o rara avis mustrătoare. Studiile lui istorice publi-

cate, în anii de după războiu, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională* din Cluj, *Biblioteca Astrei*, *Transilvania* și *Societatea de Măine*, sunt toate contribuții prețioase la cunoașterea frământatului nostru trecut. Moșneagul le continuă în același ritm sobru și calm, par'că n'ar fi atins vârsta de 78 ani. T. V. Păcățianu este un erou al muncii...

Academia acordându-i premiul „Cosma” de 100.000 lei, a dat o înaltă pildă de dreptate și recunoștință. Gestul ei nu trebuie însă să se oprească numai aici. *Cartea de Aur*, singurul tezaur de documente privitoare la epoca modernă din istoria Românilor din Ardeal, a devenit astăzi extrem de rară. Autorul, din motive ușor de înțeles a fost nevoit să o editeze în exemplare puține. Ea ar trebui scoasă într-o nouă ediție, întregită cu evenimentele ultime. Academia ar putea lua asupra-și această însărcinare, atât de potrivită menirii ei. Premiind omul ea a făcut o nobilă operă personală; editând cartea va săvârși o frumoasă operă națională.

TEATRU

Sfârșit de stagione

Teatrul Național al Clujului și-a încheiat a zecea stagiune încă în cele dintâi zile ale luni Maiu. Ar fi trebuit deci să facem obișnuitul comentariu final în numărul dela 15 Maiu. Din pricina aglomerării de materie am fost siliți să amânăm aceste constatări și îndemnuri sumare.

A fost una din stagiunile cele mai anemice ale instituției dramatice a Ardealului. Nenorocita cumulare a Teatrului cu a Operei își dă din ce în ce mai mult nefastele roade.

Succesele mai remarcabile se pot număra pe degete. Așa e dintre piesele românești *Mesterul Manole* și *Cruciala Copiilor* de Mestier Blaga — dintre cari cea dintâi a fost punctul culminant al stagiunii — apoi pe un plan mai scăzut, *Muscata din fereastră* de Victor Ion Popa și un optimist incorrigibil de Victor Papilian. Dintre piesele repertoriului clasic și strein vom aminti *Regele Lear* de Shakespeare — singurul efort demn de aplaudat din această categorie — apoi *Maria Stuart* de Schiller, *Pământ de Schönherr* și *Voluptatea onoarei* de Pirandello. Nici un Ibsen, nici un Shaw, nici un Strindberg, pentru a nu aminti decât pe cei definitiv consacrați. Doar convoiul leneș și plat al comediei de boulevard, sau al farsei.

În felul acesta teatrul nostru, pentru care se cheltuiesc atâtea milioane nu-și îndeplinește nici măcar menirea educativă. El nu satisface nici exigențele publicului școlăresc cel mai asiduu și mai credincios prietîn al lui.

Teatrul Clujului, ca de altfel toate teatrele de provincie se găsesc la o grea răspântie. Criza în care se frământă e cauzată, bine înțeles și de motive independente de ele. Ea n'ar trebui să fie agravată de neajunsuri inerente lor.

În cât îl privește pe cel din Cluj, salvarea nu-i va veni decât dela separarea lui de operă, dacă nu totală, celi puțin parțială. Directorul general să rămână; să fie secundat însă de doi subdirectori pentru Teatru și pentru Operă.

Partidele politice și cultura.

Partidele noastre politice au fiecare în program câteva fraze vagi, pe cari le întitulează capitol cultural. La congrese vre-un profesor sau publicist înregistrat în partid repetă cu gesturi revoluționare somnuoase clișee. În manifestele către țară sau în mesajele regale aliniatul cultural — dacă există — e doșit undeva în urmă, unde nimeni nu-l observă. Cât despre o activitate culturală propriu zisă a membrilor lor nici vorbă. Ați auzit vreunde vreun deputat care să inaugureze cursuri de a-dulți sau o serie de conferințe cu caracter cultural? Presa de partid nu cuprinde altceva decât „lucrături” de ale adversarilor și amăgiri pentru partizani. Notițele culturale sunt prizărite în colțuri, redactate superficial, în mare parte cu foarfeca.

Nu tot așa se întâmplă aiurea. Iată de pildă Cehoslovacia, la doi pași în vecinătatea noastră. Multe din societățile noastre de cultură ar fi mulțumite de felul în care-și îndeplinesc menirea dacă ar face opera de propagandă culturală a câtorva dintre partidele politice din țara prietenă. Iată câteva exemple numai, scoase din bogatul „Aduș” despre „Educația populară în Cehoslovacia”, publicat în ultimul număr, al treilea, al **Boabelor de grâu**:

Partidul social-democrat are o „Academie muncitorească” care este centrala operei lui culturale. Înființată în 1896, Academia a ajuns la o splendidă dezvoltare, cum era natural, dela independența statului încoace. Ea are astăzi „60 de filiale cari împlinesc munca mărunță de instrucție și propagandă; aceste filiale se întrunesc în organizații mai mari (jupanate) cari întrețin o școală de științe sociale și școala superioară tehnică de muncitori, culminând cu școala Superioară socialistă de doi ani. Pe lângă aceasta, se organizează conferințe, reprezentanții de teatru și concerte, recreații, etc. În anul 1927—28 Academia Muncitorească a organizat 82 cursuri generale, 124 cursuri speciale, 2387 conferințe, 211 manifestări artistice și 257 diverse întreprinderi culturale, la care au participat 313.000 persoane”.

Partidul național-socialist cehoslovac nu se lasă nici el mai pe jos. Fiecare organizație a lui are câte-un membru însărcinat numai cu organizarea propagandei culturale. El încă are o „Școală muncitorească centrală”, care coordonează activitatea din întinsul țării. Par-

tidul întreține o Universitate populară muncitorească care în 1928—29 a avut 404 elevi ordinari și 1308 extraordinari. Organizează cursuri serale de pregătire pentru examenele de școală primară și secundară etc. Întreține școli muncitorești la Bratislava, Mor, Ostrova și Universitatea muncitorească din Krocchlov.

Partidul republican (agrarian) a întemeiat în 1921 „Organizația cursurilor libere pentru țărani cu filiale în mai multe orașe mari. Are și el o Universitate populară, o revistă și un ziar și organizează cursuri serale pentru instruirea populației sătești”.

Iată o democrație care nu-și justifică existența numai prin exercițiul votului universal, ci și prin împărțirea maseilor de binefaceri culturale. Idealul ei de egalitate e sus, pe planul înalt al Spiritului, al nobleței umane.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Probleme medico-sociale de actualitate: Prostituiția și boalele venerice în România.

Drul Aurel Voina, medic de spital și colaboratorul acestei reviste a scos de sub tipar în luna Aprilie a. c. la București, o foarte interesantă și bine documentată lucrare asupra Prostituiției și boalelor venerice în România. Lucrarea e împărțită în 6 mari capitole însoțite de fotografii și diagrame elocvente, de o bibliografie specială românească și de un rezumat al lucrării, în franțuzește și englezește.

Această lucrare bine scrisă trebuie să fie cetită de toți cetățenii acestei țări, căci toți trebuie să cunoască valoarea capitalului biologic al poporului din care fac ei parte: Se pretinde aceasta nu numai de sentimentul demnității noastre naționale, ci și de nevoia imperioasă de a se preciza — subliniază autorul — criteriile întru aprecierea forțelor noastre de toate categoriile în concertul celorlalte neamuri mai apropiate sau mai îndepărtate de noi.

În concertul general al neamurilor, un popor se impune și prin factorul numeric, factor susceptibil de a fi modificat simțitor în minus de bolile venerice: Sifilisul și **Blenoragia**, boli, cari științificește s'au dovedit **disgenice**. Sifilisul omoară la noi în țară circa 25.000 de copii. Ce folos că suntem o țară cu procentul de natalitate cel mai ridicat din Europa 38% pe an) când sifilisul ne seceră foarte mulți copii în primii ani ai vieții lor. Trebuie studiată această cauză și mai ales formulele mijloacele practice de sdrobirea acestui flagel.

Dnul **A. Voina**, adânc cușoscător al acestei probleme, a reușit a da o lucrare minunată în acest sens.

În primul capitol, autorul se ocupă de istoricul prostituiției și bolilor venerice la noi în țară.

După **Sebastian Brant**: „De scorra pestilentiali sive male Franzos”, sifilisul e cunoscut la noi încă din 1496. În 1640, apar în pravila mică bisericăscă dela Govora primele legi românești privitoare la bolile venerice. Primul român care a publicat o carte despre atari boli, a fost Românul din Pind, **Nicolide Ion**. (Viena, 1794, „Erminea” — în grecește).

Proclamația regelui Carol al II-lea

Impins de marea mea dragoste de țară am sosit în mijlocul poporului meu spre a fi conform făgăduinții date, pavăza fiului meu și straja patriei.

Când, acum mai bine de 4 ani, mijloace, pentru mine neînțelese, au fost întrebuințate față de scumpul meu părinte și față de mine, să mă silească a mă îndepărta de țara mea iubită, nu am putut crede o clipă că o domnie atât de glorioasă se va sfârși fulgerător.

Astăzi, în mijlocul vostru, am venit cu inima plină de dragoste pentru toți românii și cu singurul gând de a strânge împrejurul Tronului pe toți fiii patriei dornici de muncă și de adevăr.

În sufletul meu nu a rămas nici o umbră de resentiment față de acei care, în răstimpul pribegiei, au crezut că puteau, prin vorbele lor, să steargă din inima acestui popor, în mijlocul căruia m'am născut și am crescut, legătura sufletească ce ne-a unit.

În clipele grele prin care trece țara, fac cel mai cald apel tuturor fiilor săi, la cea mai sinceră și desinteresată colaborare pentru dezvoltarea forțelor ei vii.

Cer ca toți, fără deosebire de opinii politice, eredință sau obârșie, să-mi dea sprijinul lor cel mai larg, pentru proșirirea țării prin cinste și demnitate.

În capitolul următor, autorul cu date științifice și statistice, arată puterea și rolul disgenic al Sifilisului și blenoragiei.

În cap. al III-lea găsim expuse pe larg cauzele difuziunii sifilisului și blenoragiei. Între acestea cităm: Alcoolismul, mizeria din mediul rural, superstițiile, tratamentul empiric al bolilor venerice etc.

În cap. IV. autorul se ocupă pe larg de chestiunea prostituiției.

În cel următor găsim date statistice importante referitoare la morbiditatea bolilor venerice în diferitele regiuni ale țării noastre, iar în ultimul capitol — pe care, autorul promite în prefață, că-l va desvolta mai târziu pe larg într'o altă lucrare — găsim mijloacele de luptă antiveneriană. Mijloace educative, legislative, sanitare, sociale și economice.

Autorul este adeptul introducerii tratamentului obligator al bolilor venerice și consideră inoportună introducerea obligatorie a certificatului medical pre-matrimonial.

Dr. Od. Apostol.

PE APĂ

Dorm în unda argintată,
Legănate-ușor,
Stelele din lumea toată,
Dorm visând de dor.

Să le fie visul bun,
Despre lumi cu sori
Basme nufierii le spun
Până pe sub zori.

G. Retezeanu

F A P T E

I D E I

OBSERVAȚII

Sarbătoarea dela Turda

Cu toatecă marele eveniment dela ordinea zilei întorcea toate privirile spre Capitala țării, sărbătorirea lui Dr. Ion Rațiu, din prilejul desvelirii monumentului dela Turda, s'a făcut în cadre demne de marea lui figură și cu un răsunet adânc pe întreg cuprinsul țării. Dacă șefii politici au fost reținuți departe, poporul și intelectualii au alergat în număr impunător. Tăranii cari au iubit pe eroul procesului Memorandului atât de mult, încât l-au cântat în versuri și l-au legănat în legendă, au venit cu cântece și joc să-l vadă frumosul chip de bronz. La picioarele statuiei și-au amintit încăodată de doina lui Rațiu, care răsună odată prin văile Ardealului; tinerii și-au potrivit glasul bătrânilor, au învățat din nou cântecul și l-au dus ofrandă celor deacasă...

Iată o serbare la locul ei, pentru care organizatorii merită laude neistovite: Câte inițiative asemenea nu s'au oprit la mijlocul drumului; câte figuri eroice n'așteaptă o energie și un spirit de inițiativă ca al turdenilor, pentru a învia între noi în chip de bronz!... Avram Iancu, cel dela Cluj a fost aproape uitat; Bălcescu cel dela Alba Iulia a rămas un postulat al unor vremi entuziasate; Bărnăușu, Horia cu cei doi tovarăși, și alții și alții deasemenea. Actualitatea ne sufocă, ne leagă ochii. Întărim să facem din istorie o forță vie a neamului și lăsam astfel să se furișeze în sufletul generațiilor cari se ridică, gândul că n'am avut un trecut asemenea popoarelor învecinate. În spiritul european contemporan a prins sentimentul de ostilitate față de istoricism. Sentimentul acesta e justificat în Franța, în Anglia, unde istoricismul a ajuns la exces unde și inventatoarea brânzei Camembert are un monument. Noi nu avem nici măcar epocile principale ale istoriei noastre teinice fixate (cel puțin pentru istoria Românilor din Ardeal); n'am turnat în bronz nici zeitățile trecutului nostru.

Organizatorii serberării dela Turda merită elogii și din alt motiv. Ei au avut buna inspirație de a încredința monumentul unuia dintre cei mai buni artiști din generația actuală. Sculptorul Medrea are un ideal de artă pe care și-l urmează cu tenacitate nelăsându-se tentațiilor de câștiguri materiale. El înțelege monumentul și știe să-l realizeze. Constatarea aceasta a devenit un loc comun în alte țări, unde fiecare orașel se mândrește cu câte un monument, care

nu numai evocă, dar și încântă prin arta lui. Porunca aceasta elementară e călcată la noi, la tot pasul.

Rațiu al lui Medrea e un simbol de energie reținută, calmă, sigură de sine. În gândul lui sălășluiesc câteva principii elementare dela care nimic nu-l poate abate: ele sunt tablele legii ale poporului care și l-a ales conducător politic. Brațele lui așteaptă munca constructivă și stăruitoare. Atitudinea lui e plină de demnitate și siguranță.

HORIA TRANDAFIR.

Casa de pensuni și retrageri a ziaristilor.

Ne place a crede, că actuala sesiune a parlamentului nu se va închide fără a vota proiectul de lege privitor la Casa de pensuni și retrageri a ziaristilor. Ar fi un minunat dar pentru noi gazetarii, un dar meritat, scump plătit. Nu e pâine mai anevoioasă, mai nesigură și mai greu de câștigat decât pâinea gazetărească. Iar dacă un gazetar îndrăznește să fie nițel mândru de știința și independența lui, apoi i se deschid negre perspective. Oamenii politici sunt fioroși, cruzi, molochi, cari reduc pe gazetar la un instrument orb. Prin legea de față ar avea și gazetarul o garanție de existență și o stare civilă măturisită. Ne-au surprins câteva observațiuni ale consiliului legislativ, care se face că nu pricepe rostul contribuției statului și care găsește excesiv de redusă vrâsta de trecere a gazetarului (55 ani) în statul de pensionar. Se uită, că tocmai viața grea și plină de dificultăți face pe ziaristul român să se consume mai repede, să se uzeze, să-și piardă vitalitatea scrisului mai curând decât în țări cu presă bătrână și cu moravuri de stabilitate și siguranță de existență și mai bătrâne... Fie, ca pe când apare acest număr al „Societății de mâine” legea să fie fapt îndeplinit, iar corpul gazetăresc pus sub scutul și ocrotirea atât de mult nădăjduită. Ar fi o realizare democratică, o faptă socială care se înscrie în favoarea regimului care evoluează, sperăm, sub noua domnie a regelui Carol al II-lea, în spirit progresist...

Două articole ale dlui Beneș

În ziarele streine citim două articole ale dlui Eduard Beneș, ministrul de externe al Cehoslovaciei. El un foarte bun obicei al lui Beneș, că nu pregetă să ia contact des cu opinia publică pentru a o pune în curent cu ideile ce-l preocupă. Astăzi se instaurează o metodă de francheță, de realism, o politică pe față, cu cărțile deschise, pentru că numai sinceri-

tatea e capabilă să convingă și să satisfacă multiplele aspirațiuni ale contemporaneității... Ziarul „Slovensky Dennik” din Bratislava aduce articolul „Zece ani dela Trianon” reprodus și de „Prager Presse”. Printre altele observațiuni judicioase dr. Beneș insistă asupra adevărului, că nu e destul să cucerești libertatea, ci e nevoie să o menții și să o întărești. Arată apoi, că principiile fundamentale ale tratatului de Trianon erau sănătoase și conforme cu natura și că înfăptuirea lor a făcut să rezulte o dublă binefacere, un îndoit progres, căci Slovacia întregindu-se cu Boemia, a luat o dezvoltare remarcabilă și a rodit un avânt remarcabil în Europa centrală și chiar în întreaga Europa. Cehoslovacia tinde să provoace maximul de bine pentru minorități, ceea ce e posibil prin respectarea preceptelor democrației. — Celalt articol a apărut în „Journal de Genève” și tratează despre „Statele unite ale Europei în miniatură”, adică exemplificarea am avea-o în Mica Antantă. El o minunată constatare despre o fericită colaborare unitară a celor trei țări atăția ani! Comparația dlui Beneș va face desigur excelentă impresie. Ținem să o subliniem aci, ca să rămăie. Că bine face d. Beneș când păstrează și cultivă raporturi cu presa, se învederează și dintr'o foarte norocoasă inspirație a ministerului nostru de externe, care a inaugurat ceaiurile săptămânale cu ziaristii și... har domnului, că nu s'a ivit nici o complicație, dimpotrivă, prin asemenea practice se elimină complicațiile ce se nășteau prea adesea din bănuelile, din șiretlicurile și apucăturile cabinetelor secrete, cabinetelor negre de altădată, de dureroasă memorie...

Problema economică

Problema problemelor. Prin suirea pe tron a regelui Carol al II-lea se produce o mare destindere politică în țară. În jurul Tronului se vor strânge toate energiile creatoare ale nației. Inșiși socialistii au făcut cunoscuta declarație în sensul, că pe ei nu-i preocupă chestiuni de persoane, ci numai soarta instituțiilor democratice. De bunăseamă, că în anii de pribegie prințul a cunoscut multă lume, a văzut așezăminte și s'a putut convinge, că numai democrațiile serioase și mature priesc țărilor și popoarelor. La noi e o fărâmă de democratism, dar și acela era amenințat de primejdiile usurpărilor. Parcă o neagră și oarbă fatalitate se conjurase împotriva oricărui început de stabilitate și continuitate. Prezența unui Domn, cu experiență și instruit, de sigur, că va avea o înrăurire bună asupra vieții politice. Iar streinătatea doria

de mult să se afirme la noi o operă constantă și scutită de pericolul năravurilor schimbătoare și ruinatoare ale partidelor. Domnul este garanția statornică a respectării angajamentelor față de streinătate. Printre declarațiile cele din urmă ale regelui Carol II este și grija pentru îmbunătățirea vieții economico-financiare. Din toate puterile sale va sprijini remediarea. Această voință de a curma o criză, va produce excelentă impresie peste hotare.

Chestiunea minoritară

În 4 Iunie a intrat în vigoare tratatul dela Trianon. Sunt zece ani de atunci. Aflăm, că cercurile intelectualiste din Apus sunt destul de bine dispuse în favoarea noastră, decând s'a dat o atenție mai mare problemei atât de agitată a minorităților. D. deputat Ghiță Pop, cunoscutul ziarist, a întreprins o lungă călătorie în streinătate și a analizat la fața locului soluțiile găsite de streini pentru a nu fi nevoiți să orbescăm și noi zadarnic până să dăm de ele. E fermă hotărârea regimului, de a nu nesocoti soluționarea chestiunii... E în folosul statului să se pună capăt unor stări de nedumerire și nesigurantă. Deci să statuăm asupra raporturilor social-culturale și politice și să fim plini de cumpăt și de justete. Aplicarea onestă a credințelor democratice duce în mod firesc la statornicirea unor reguli de viață, cari înlătură neliniște și tulburări zadarnice ale spiritelor concetățenilor noștri. Trebuie să ieșim cu totul din faza nebuloasă a urii de rasă și a șovinismului detestabil. E vremea conștiinții sociale limpezi și pline de dreptate și echitate cetățenească. Marele filoromân Scotus Viator își pune toată încrederea în legea pe care o pregătește d. Ghiță Pop. Iar Uniunea asociațiilor pentru societatea națiunilor întrunită în 8 Iunie în Geneva a felicitat România pentru tratamentul față de minorități. Sunt succese importante, de cari ne bucurăm din toată inima.

Protopopul Ion Agârbiceanu.

Urmas al părintelui Dăianu a fost ales, în scaunul protopopesic gr. cat. al Clujului, preotul și scriitorul Ion Agârbiceanu. Iată o alegere într'adevăr fericit inspirată! Alesul este una din figurile cele mai proeminente ale bisericii noastre unite cu Roma. Un devotat și un inspirat al carierei preoțești. Puțini preoți asemenea are Ardealul. Ori pe ce drumuri l-ar fi aruncat soarta buclucașă, păr. Agârbiceanu nu s'a îndepărtat nici odată de biserică. Dimpotrivă a iubit-o tot mai infocat, și-a făcut-o suprema mângâiere. Subliniam în paginile acestei reviste propaganda religioasă întreprinsă în timpul din urmă, cu atâta sârg, de păr. Agârbiceanu. Dar glasul lui blând și înflorit nu chiamă numai pe intelectuali; el s'a rostit de atâtea ori, în conferințe cu caracter religios și moral în fața țăranilor din satele noastre. Am avut și eu prilej să asist la câteva din aceste predici. Căldura convingerii predicatorului, argumentația lui simplă potrivită înțelegerii țăranului, pildele numeroase cu care și colora ideile, făcea să fie sorbit de mulțimea țăranilor. N'am auzit un predicator mai convingător și mai inspirat.

Noul protopop al Clujului este încă în floarea vârstei.

Oricât de îndrăznește ar fi planurile pe cari și le-ar închipui, nu e prea târziu pentru a fi înfipte în realitate. Și aici, mai mult decât oriunde, trebuie gând îndrăznet, entuziasm neostoit.

Săptămâna celor mici.

Socotese dret unul dintre cele mai impresionante momente, din cursul acestui an, defilarea care par'că nu mai avea sfârșit, de pași mărunți și ochi mari și limpezi, la care am asistat la începutul săptămânii copilului, în capitala Ardealului.

Năciodată n'am văzut adunați atâția copii dela zece ani în jos. Spectacolul uman totdeauna m'a pasionat. Imi plăcea să privesc, defilând în ritm încordat, șirurile de soldați: la vederea lor par'că îmi trece prin vine un fluid de oțel, care îmi încoadă mușchii, și-mi desface pieptul. Nu pierd niciodată prilejul să admir convoiurile aspre și totuși atât de pitorești ale țăranilor, la sărbătorile naționale. Sărbătoarea de acum un an, din cetatea lui Mihaiu Viteazul, la care floarea țăranimei ardeleni mi-a trecut pe dinainte, nu voi uita-o niciodată.

Spectacolul din Dumineca de început a Săptămânii Copilului mi-a dat însă un sentiment nou. O imensă masă de viață proaspătă, de lumină șglobeie și caldă era acel val de omuleți fragezi, care îmi curgea pe dinainte. Aveam senzația că mă găsesse în mijlocul unei livezi cu iarba crudă, svâcnind de bucuria primăverii și a luminii. Gândul trecerii, al tragediei apropierei de moarte, care revine dela o vârstă încolo, ca un motiv sumbru într'o simfonie, gândul acesta fugise departe, par'că nici odată nu mi-ar mai da târcoale. Bucuria de-a trăi o simțeam din nou, cucerindu-mă: Imi venea să strig: „Începe, Doamne, încăodată, încăodată!“ Și sentimentul acesta îl simțeam și-n inimile celorlalți privitori ai valului de copilărie...

Iată cum Săptămâna Copilului aduce încântare și celor mari, nu numai celor mici, pentru cari a fost organizată. Am remarcat aici acest aspect al ei, mai îndepărtat, dar totuși destul de vrednic de luat în seamă. Sufletul copilului pentru cine știe să-l contempleze este un motiv de desfătare tot atât de puternic cât și o operă de artă. Puterea lui de plasticizare, fantazia veșnic proaspătă și săltăreață pe tărâmurile nebănuite sunt cel mai delicios spectacol uman.

Săptămâna Copilului are, pe lângă alte rezultate binefăcătoare și pe acesta: al iubirii copilului pentru el însuși, nu numai pentru nădejțile puse în el.

Edițiile clasicilor români.

Editura românească luase, înanite de războiu, un frumos avânt. Începuseră și la noi edițiile de opere complete, edițiile definitive și comentate. Edițiile aveau în acest scop, ajutorul unor istorici literari specialiști, creșeuți în aspră disciplină științifică. Gândiți-vă numai la edițiile „Minerva“, îngrijite de un Ilarie Chendi, Carcalechi, G. Bogdan-Duică, P. Haneș, etc.

După război editura românească a fost lovită și ea de criza economică uni-

versală. Nimeni nu se mai gândea la riscul edițiilor definitive și de lux. De aceea plângeri și aspre invective din toate părțile.

Încetul pe încetul revenim însă la bunul obicei de altădată. Cetitorii români se înmulțesc. Se crează o categorie de pasionați ai cărții. O generație nouă de specialiști își face drum.

Iată de pildă, edițiile „Clasicilor români comentați“, cari au început să iasă, de curând, de sub teasurile atât de îngrijite ale „Scrisului Românesc“. Ele apar sub conducerea profesorului dela Universitatea din București, N. Cartoian, un specialist în istoria literară cum nu avem cinci în țara românească. „Cărțile populare în literatura românească“, recentul lui studiu, va însemna epocă în dezvoltarea la noi a acestei discipline. Dl Cartoian și-a asociat un grup de tineri, cari s'au remarcat prin lucrările în specialitate, de întâia mână. Astfel aveam un Slavici editat de Scarlat Struțeanu, un Bălcescu editat de cel mai bun biograf al lui, P. P. Panaitescu, și un Alexandri (Proza), îngrijit de Al. Mareu, cel care a cercetat cu atâta sârg drumul prin Italia al cântărețului Ginței Latine. Și seria nu s'a oprit. Dl Cartoian va veni în curând cu un Kogălniceanu, iar d. Rașcu cu un Alexandrescu. Alte ediții sunt în pregătire.

Edițiile acestea sunt tot ceea ce se poate mai potrivit pentru o difuziune temeinică în rândurile publicului intelectual a clasicilor noștri. Ele sunt precedate de câte o Introducere succintă și bine încheșată, fiecare piesă apoi e comentată cu grija de specialist. O nouă față de edițiile „Minervei“ sunt planșele fotografice. Ele erau indispensabile pentru opera aceasta de popularizare. În edițiile apărute până acum se găsesse câteva inedite, sau foarte puțin cunoscute. Iată de pildă în Bălcescu al dlui Panaitescu, o fotografie a inspiratului revoluționar dela 1848, din ultimele momente ale sbuciumatei lui vieți. Boala a stors toată vloga fizică din trupul acela robust, vloga intelectuală lucește însă cu aceeași intensitate. În aceeași ediție găsim chipul casei dela Hyères, unde Bălcescu a dietat, de pe patul suferințelor cele din urmă șire din Mihaiu Viteazul, prietenei lui, Maria Cantacuzino; apoi casa din Palermo, unde s'au scurs ultimele clipe ale celei mai eroice vieți de intelectual român.

„Scrisul Românesc“ săvârșește o operă de cultură extrem de utilă. Nădăjdum să nu se oprească la drumul jumătate.

Redacția.

Societatea de mâine va publica, începând cu nrul viitor, un studiu filosofic al dlui Lucian Blaga.

Răspândiți
revista
»SOCIETATEA
DE MÂINE«

